

Regeringens proposition

1999/2000:142

Videokonferens och telefon i allmän
förvaltningsdomstol, m.m.

Prop.
1999/2000:142

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 21 juni 2000

Göran Persson

Britta Lejon
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att det på försök införs en möjlighet att använda videokonferens vid handläggningen av mål i allmän förvaltningsdomstol. Förslaget innebär att parter under vissa förutsättningar skall kunna delta i muntlig förhandling inför rätten genom videokonferens. Vidare föreslås att bevisning, t.ex. vittnesförhör, skall kunna tas upp genom videokonferens.

I propositionen föreslås vidare att det införs permanenta regler i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om möjlighet att använda telefon vid handläggningen av mål i allmän förvaltningsdomstol. Parter, vittnen och sakkunniga skall enligt förslaget i vissa fall kunna medverka per telefon i en muntlig förhandling inför rätten.

Genom de föreslagna reformerna erbjuds de allmänna förvaltningsdomstolarna en möjlighet att handlägga mål i en mer flexibel ordning. Reformerna innebär vidare ökad tillgänglighet för medborgarna till domstolarna.

Det föreslås också att det i arbetslöshetsförsäkringsmål införs en särskild forumregel. Forumregeln innebär att den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats är behörig att pröva ett överklagande av ett beslut av en arbetslöshetskassa om rätt till arbetslöshetsersättning och rätt till medlemskap i kassan.

I propositionen föreslås dessutom att en allmän förvaltningsdomstol får komplettera sitt avgörande inom sex månader från att det vann laga kraft om en part begär det och motparten godtar det, om domstolen har underlåtit att fatta beslut i någon fråga i samband med ett måls avgörande. Frågan om att beslut om ersättning av allmänna medel i

förvaltningsprocessen till enskilda parter, vittnen, sakkunniga, tolkar Prop. 1999/2000:142
samt medlare i s.k. föräldrabalksmål bör kunna fattas utanför rättssalen
av en notarie eller annan anställd vid domstolen behandlas också.
Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 april 2001.

1	Förslag till riksdagsbeslut	6
2	Lagtext	7
2.1	Förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol	7
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	9
2.3	Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)	10
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring	12
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor	13
3	Ärendet och dess beredning	14
4	Modern teknik i de allmänna förvaltningsdomstolarna	15
5	Handläggning av mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna	16
5.1	Gällande ordning	16
5.2	Förvaltningsprocessens förhållande till den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna	17
5.3	Förekomsten av muntlig förhandling de senaste åren	18
6	Videokonferens i allmän förvaltningsdomstol	19
6.1	Försöksverksamhet med videokonferens i rättegång i allmän domstol	19
6.2	Införande av regler om videokonferens i allmän förvaltningsdomstol	20
6.3	Omfattningen av en försöksverksamhet med videokonferens	22
6.3.1	Utgångspunkter	22
6.3.2	Förutsättningar för part att delta genom videokonferens	24
6.3.3	Närmare om möjligheten för part att delta genom videokonferens	27
6.3.4	Förutsättningar för bevisupptagning genom videokonferens	30
6.4	Offentlighet och ordning vid deltagande i en muntlig förhandling genom videokonferens	32
6.5	Påföljder vid utevaro m.m.	33
7	Telefon i allmän förvaltningsdomstol	34
7.1	Möjlighet att använda telefon i rättegång i allmän domstol	34
7.2	Införande av regler om möjlighet att använda telefon i allmän förvaltningsdomstol	35
7.3	Användningen av telefon i allmän förvaltningsdomstol	36
7.3.1	Utgångspunkter	36
7.3.2	Förutsättningar för part att medverka per telefon	38

7.3.3	Förutsättningar för bevisupptagning per telefon.....	40
7.4	Offentlighet och ordning vid medverkan per telefon i en muntlig förhandling.....	41
7.5	Påföljder vid utevaro m.m.	42
8	En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål.....	43
8.1	Inledning.....	43
8.2	Tidigare forumbestämmelser.....	44
8.3	Den allmänna forumregeln för förvaltningsmål.....	44
8.4	Regeringsrättens avgörande RÅ 1997 ref. 13	45
8.5	Något om lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor samt tidigare gällande lagar på området.....	46
8.6	Införande av en särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål	47
9	Komplettering av avgöranden.....	51
9.1	Bakgrund	51
9.2	En utvidgad möjlighet att komplettera avgöranden i allmän förvaltningsdomstol.....	52
10	Ersättning av allmänna medel utanför rättssalen efter inställelse till muntlig förhandling	53
10.1	Bakgrund	53
10.2	En flexibel ordning för beslut om ersättning av allmänna medel i allmän förvaltningsdomstol	54
11	Ikraftträdande m.m. samt kostnadseffekter.....	56
11.1	Ikraftträdande m.m.	56
11.2	Kostnadseffekter.....	56
12	Författningskommentar.....	57
12.1	Förslaget till lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol	57
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	60
12.3	Förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291).....	61
12.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring.....	62
12.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor	63
Bilaga 1	Lagförslag i promemorian Videokonferens och telefonkonferens i allmän förvaltningsdomstol, m.m.	64
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Videokonferens och telefonkonferens i allmän förvaltningsdomstol, m.m.	68
Bilaga 3	Lagförslag i promemorian En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål	69

Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål.....	71	Prop. 1999/2000:142
Bilaga 5	Lagrådsremissens lagförslag.....	72	
Bilaga 6	Lagrådets yttrande.....	78	
	Utdrag ur protokoll vid regeringsammanträde den 21 juni 2000	79	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1999/2000:142

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol,
2. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
3. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
4. lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring,
5. lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid handläggningen av mål i de allmänna förvaltningsdomstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer, får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

2 § Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får delta i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om den muntliga förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

3 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller

2. om bevisupptagning enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

4 § I fråga om den som kallas till muntlig förhandling genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro. Kallelse till muntlig förhandling genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

5 § Den som har kallats till en muntlig förhandling genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

6 § Utan hinder av det förbud mot fotografering som följer av 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001 och gäller till utgången av mars månad år 2003.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Prop. 1999/2000:142

Härigenom föreskrivs att 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §¹

Om det i lag eller annan författning föreskrivs att talan skall väckas vid eller beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol, skall det göras vid en länsrätt.

Ett beslut skall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats, om inte *regeringen* för ett visst slag av mål *föreskriver något annat*.

Ett beslut skall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats, om *det* inte för ett visst slag av mål *föreskrivs annat i lag eller förordning*.

Förekommer det vid mer än en länsrätt flera mål som har nära samband med varandra, får målen handläggas vid en av länsrätterna om det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part.

En länsrätt får, om det finns särskilda skäl och det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part, lämna över ett mål till en annan länsrätt som handlägger sådana mål.

Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan länsrätter meddelas av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

¹ Senaste lydelse 1998:373.

2.3 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Prop. 1999/2000:142

Härigenom föreskrivs att 14, 25 och 32 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §²

Till muntlig förhandling skall kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaror inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. Förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utevaror inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får medverka per telefon i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 42 kap. 10 § rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaror gäller inte i fråga om sökande eller klagande och den som har att svara i målet, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

25 §³

Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Vittne och sakkunnig får medverka per telefon i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 43 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaror gäller inte i fråga om vittne och sakkunnig, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

² Senaste lydelse 1995:1692.

³ Senaste lydelse 1987:748.

Beslut, som innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får *rättas* av domstolen.

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande *i det hänseendet* inom två veckor från det att avgörandet meddelades.

Om det inte är obehövt, skall parterna få tillfälle att yttra sig innan rättelse eller komplettering sker.

Om domstolen finner att en dom eller ett beslut innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får domstolen besluta om rättelse.

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande inom *sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades får dock ske endast om en part begär det och ingen annan part motsätter sig kompletteringen.*

Innan beslut om rättelse eller komplettering fattas, skall parterna även i annat fall än som avses i andra stycket andra meningen ha fått tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövt. Beslutet skall om möjligt antecknas på varje exemplar av den dom eller det beslut som rättas eller kompletteras.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

⁴ Senaste lydelse 1990:452.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Prop. 1999/2000:142

Härigenom föreskrivs att 49 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Föreslagen lydelse

49 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag *får* överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001. I fall där omprövningsbeslut har fattats dessförinnan gäller äldre bestämmelser.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om
arbetslöshetskassor

Prop. 1999/2000:142

Härigenom föreskrivs att 95 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

95 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001. I fall där omprövningsbeslut har fattats dessförinnan gäller äldre bestämmelser.

Inom Justitiedepartementet har det upprättats en promemoria, Videokonferens och telefonkonferens i allmän förvaltningsdomstol, m.m. I denna föreslås det att de allmänna förvaltningsdomstolarna på försök skall ges möjlighet att använda videokonferens i muntlig förhandling. Vidare föreslås det att permanenta regler om möjlighet att använda telefon i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol införs. Frågan om användning av telefonteknik i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol behandlades även i betänkandet (SOU 1991:106) Domstolarna inför 2000-talet.

Promemorian innehåller även ett förslag till ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291), som innebär att en allmän förvaltningsdomstol under vissa förutsättningar får en utvidgad möjlighet att komplettera sitt avgörande. I promemorian behandlas också frågan om att beslut om ersättning av allmänna medel till enskilda parter, vittnen, sakkunniga och tolkar i förvaltningsprocessen bör kunna fattas utanför rättssalen. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 1*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i departementet (dnr Ju2000/1070).

Inom Justitiedepartementet har även promemorian En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål upprättats. Det föreslås där att det för arbetslöshetsförsäkringsmål bör införas en särskild forumregel. Förslaget innebär att behörig länsrätt att pröva ett överklagande av ett beslut av en arbetslöshetskassa om rätt till arbetslöshetsersättning och rätt till medlemskap i kassan, är den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet har fattats. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 3*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. Remissvaren finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju1997/3039).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 11 maj 2000 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 5*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6*.

Regeringen har i propositionen beaktat Lagrådets synpunkter när det gäller frågan om forumregler i arbetslöshetsförsäkringsmål, genom att välja en av två möjliga lösningar. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 8.6 och 11.1 samt i författningskommentaren till lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Dessutom har smärre justeringar och redaktionella ändringar gjorts i lagtexten.

4 Modern teknik i de allmänna förvaltningsdomstolarna

Prop. 1999/2000:142

Regeringen har vid ett flertal tillfällen uttalat att det övergripande målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet (se t.ex. prop. 1999/2000:1 volym 3 s. 17). Målet för domstolsväsendet är att avgöra mål och ärenden på ett rättssäkert och effektivt sätt (prop. 1999/2000:1 volym 3 s. 94). Tillgängligheten hos domstolarna skall vara hög, det skall vara möjligt att få sin sak prövad av domstol inom rimlig tid och prövningen skall ske på ett rättssäkert sätt.

Regeringen har i budgetpropositionen gjort bedömningen att domstolarna sammantaget får anses ha uppfyllt målet att avgöra mål och ärenden på ett rättssäkert sätt. Regeringen har däremot bedömt att domstolarna inte helt kan anses ha uppfyllt målet att avgöra mål och ärenden på ett effektivt sätt och har därvid anfört att resursförstärkningar inte är tillräckliga för att avhjälpa problemen, utan att det också är nödvändigt med fortsatta förändringar av arbetsformer, organisation och regelverk (prop. 1999/2000:1 volym 3 s. 100). Domstolarna men också parterna har ett ansvar för att målen drivs framåt mot ett avgörande. För att kunna uppnå detta är det bl.a. nödvändigt att det finns bestämmelser i processordningen som möjliggör en effektiv handläggning av målen.

Regeringen har den 27 april 2000 till riksdagen överlämnat skrivelsen Reformeringen av domstolsväsendet – en handlingsplan (skr. 1999/2000:106).

I de allmänna domstolarna finns sedan ett antal år tillbaka en möjlighet att använda telefon i rättegång. Erfarenheterna av denna användning är mycket positiva. Telefonen har visat sig vara ett mycket användbart hjälpmedel, exempelvis i situationer då rättegångar riskerat bli inställda på grund av att vittnen befunnit sig på annan ort.

Utvecklingen på telekommunikationsområdet går snabbt. Sedan flera år tillbaka är det möjligt att kommunicera med hjälp av bild- och ljudöverföringsteknik, så kallad videokonferens. Videokonferens innebär att både ljud och bild direktöverförs med hjälp av telekommunikationsteknik. Det bör noteras att det i en videokonferens enbart är fråga om överföring av bild och ljud och inte fråga om bevarande av överförd information, såvida inte en videobandspelare ansluts.

Vid användning av videokonferens överförs således både bild och ljud i realtid. Med användning av sådan teknik kan människor kommunicera genom att både se och höra varandra samtidigt, utan att behöva befinna sig på samma plats. Allteftersom tekniken har utvecklats och förfinats har videokonferens kommit att börja användas i allt större omfattning både inom den privata och offentliga sektorn. Sedan den 1 januari 2000 pågår en försöksverksamhet med videokonferens i rättegång i allmän domstol.

Utvecklingen i de allmänna förvaltningsdomstolarna har under senare år inneburit att antalet mål som avgjorts efter muntlig förhandling ökat (se vidare avsnitt 5.3). Det finns skäl att tro att ökningen fortsätter, bl.a. beroende på tillämpningen i Sverige av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (se vidare avsnitt 5.2). De allmänna förvaltningsdomstolarna

5 Handläggning av mål i de allmänna förvaltningsdomstolarna

5.1 Gällande ordning

Rättskipningen i allmän förvaltningsdomstol, dvs. i Regeringsrätten, kammarrätt och länsrätt, regleras bl.a. i förvaltningsprocesslagen (1971:291), FPL.

Rätten skall se till att ett mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Rätten anvisar vid behov hur utredningen bör kompletteras, och överflödigt utredning får avvisas (8 § FPL).

Förfarandet i allmän förvaltningsdomstol är skriftligt (9 § första stycket FPL). I handläggningen får ingå muntlig förhandling beträffande viss fråga, när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet (andra stycket samma lagrum). Muntlig förhandling skall hållas i kammarrätt och länsrätt, om enskild som för talan i målet begär det samt förhandlingen inte är obehövlig och inte heller särskilda skäl talar mot det (9 § tredje stycket FPL).

Föredragande departementschefen framhöll vid tillkomsten av förvaltningsprocesslagen (prop. 1971:30 s. 535) att muntligheten kan vara till fördel för utredningen i ett mål framför allt i två hänseenden. Dels kan sådan förhandling behövas för förhör med vittne, sakkunnig eller part eller för de fall då en part har svårigheter att utveckla sin talan skriftligen. Dels kan muntlig förhandling behövas för att reda ut parternas ståndpunkter i målet och eventuellt undanröja onödiga eller betydelselösa tvistefrågor. I det senare fallet är förhandlingen typiskt sett av förberedande natur. Departementschefen påpekade att den muntliga handläggningsformen i förvaltningsprocesslagen inte är att se som ett alternativ till den skriftliga utan som ett komplement till denna.

Lagtextens ord om att muntlig förhandling får hållas för att främja ett snabbt avgörande av målet lades till först år 1983 (prop. 1982/83:134). Syftet med lagändringen var att det klarare skulle framgå att en muntlig förhandling kan och bör användas i förberedande syfte i vissa fall för att förfarandet skall bli snabbare och effektivare. Lagändringen tog sikte främst på sådana skattemål som har samband med skattebrottsmål i allmän domstol.

I anslutning till bestämmelsen i 9 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen om parts rätt i vissa fall till muntlig förhandling uttalade departementschefen vid tillkomsten av lagen (prop. 1971:30 s. 537) att man borde ta stor hänsyn till en parts önskemål om sådan förhandling, men att parten knappast kunde tillåtas ha ett avgörande inflytande på frågan. Han förklarade att frågan huruvida en förhandling är obehövlig eller ej i första hand bör bedömas mot bakgrund av den föreliggande utredningen i målet men att även andra faktorer bör kunna tillmätas betydelse, t.ex. att målet är mycket viktigt för parten och att han genom

förhandlingen kan få en bättre förståelse för innebörden av det blivande avgörandet i målet. Ett särskilt skäl mot att anordna muntlig förhandling kan, enligt vad departementschefen uttalat, vara målets bagatellartade karaktär eller att kostnaderna för förhandlingen är stora i förhållande till tvisteföremålets värde.

Det bör observeras att den i 9 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen angivna möjligheten för enskild part att på begäran få muntlig förhandling till stånd inte gäller i Regeringsrätten.

För speciella typer av mål är utrymmet för muntlig förhandling större. Bestämmelser om detta finns t.ex. i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Till muntlig förhandling skall sökande eller klagande och den som har att svara i målet kallas. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. Förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande (14 § FPL). I vissa specialförfattningar finns det bestämmelser om att part kan hämtas till förhandling (se t.ex. 35 § andra stycket LVU och 39 § tredje stycket LVM).

Enskild part, som inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse (15 § FPL).

Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör hålls vid muntlig förhandling. Beträffande förhöret gäller i de flesta avseenden samma regler som vid ett förhör enligt rättegångsbalken (25 § FPL). Vittnen och sakkunniga får tillerkännas rätt till ersättning av allmänna medel för sin inställelse, även när en enskild part som inte har rättshjälp har påkallat förhöret. Parten kan dock i vissa fall förpliktas ersätta staten dess kostnad (26 § FPL).

Även om det har hållits muntlig förhandling i ett mål i dess helhet gäller att domstolens avgörande skall grundas på vad handlingarna i målet innehåller och vad som i övrigt förekommit i målet (30 § FPL). En muntlig förhandling syftar alltså aldrig till att ensam åstadkomma ett fullständigt beslutsunderlag i målet. I stället är tanken att den muntliga förhandlingen skall komplettera den skriftliga handläggningen i syfte att målet skall bli utrett på lämpligaste sätt.

5.2 Förvaltningsprocessens förhållande till den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller som svensk lag sedan den 1 januari 1995 (SFS 1994:1219).

Enligt Europakonventionen har var och en rätt till frihet och personlig säkerhet (artikel 5:1). Ingen må berövas sin frihet utom i vissa fall som anges i konventionen och i den ordning som lagen föreskriver. Frihetsberövande får bl.a. ske då en underårig i laga ordning är berövad sin frihet för att undergå skyddsuppföstran eller för att ställas inför vederbörlig rättslig myndighet (artikel 5:1:d). Frihetsberövande får vidare bl.a. ske då någon är lagligen berövad sin frihet till förhindrande av smittsam sjukdom eller därför att han är sinnessjuk, alkoholist, missbrukar droger eller är lösdrivare (artikel 5:1:e). Var och en som berövas sin frihet genom arrestering eller på annat sätt, skall ha rätt att inför domstol begära att lagligheten av frihetsberövandet snabbt prövas och att frigivning beslutas, om åtgärden inte är laglig (artikel 5:4 i Europakonventionen).

Enligt artikel 6:1 i Europakonventionen gäller bl.a. att var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag.

De garantier som artikel 6 i Europakonventionen ger gäller inte alla rättsliga förfaranden. Det är i princip två områden där rätt till domstolsprövning föreligger, nämligen dels tvister om civila rättigheter och skyldigheter, dels anklagelser för brott. Vid tvister om civila rättigheter och skyldigheter har Europadomstolen slagit fast att artikel 6:1 är tillämplig under förutsättning

- att det föreligger en reell och seriös tvist mellan en enskild person och en annan person eller en myndighet,
- att tvisten gäller en rättighet som har sin grund i den nationella rätten, och
- att denna rättighet kan karaktäriseras som en civil rättighet (Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 1997, s. 125).

Europakonventionen kräver i princip att en muntlig förhandling skall hållas när det är fråga om att ta ställning till civila rättigheter och skyldigheter eller anklagelser för brott. Eftersom skriftlig handläggning av vissa typer av mål vid domstol har förekommit i stor utsträckning i många länder, har detta krav inte sällan skapat problem (Danelius, s. 165). För Sveriges del har sådana problem visat sig i förvaltningsprocessen i de allmänna förvaltningsdomstolarna, där skriftlig handläggning är huvudregel. Som redan nämnts (avsnitt 4) har dock utvecklingen i förvaltningsdomstolarna under senare år inneburit att antalet mål som avgjorts efter muntlig förhandling har ökat. Detta torde till stor del bero på tillämpningen i Sverige av Europakonventionen. Det finns skäl att tro att antalet muntliga förhandlingar i de allmänna förvaltningsdomstolarna ökar ytterligare, bl.a. beroende på tillämpningen av nyss nämnda konvention.

5.3 Förekomsten av muntlig förhandling de senaste åren

Åren 1996–1999 prövade landets länsrätter 103 386, 103 269, 99 815 respektive 91 787 mål i sak. Detta motsvarar 91, 92, 92 respektive 91

procent av det totala antalet avgjorda mål. Antalet mål som avgjordes efter muntlig förhandling var för dessa år 12 604, 13 017, 14 131 respektive 14 065. Detta motsvarar cirka 11, 12, 13 respektive 14 procent av det totala antalet avgjorda mål.

Åren 1996–1999 prövade kammarrätterna 15 035, 11 873, 12 843 respektive 13 420 mål i sak. Det totala antalet avgjorda mål (dvs. inklusive de som inte prövades i sak) uppgick de aktuella åren till 26 575, 25 289, 26 792 respektive 27 348. Antalet mål som avgjordes efter muntlig förhandling uppgick till 1 366, 1 272, 1 279 respektive 1 363 mål under åren 1996–1999. Detta motsvarar cirka 5 procent av det totala antalet avgjorda mål för vart och ett av de aktuella åren.

Uppgifterna ovan visar att antalet mål som avgjorts efter muntlig förhandling i länsrätterna har ökat något för vart och ett av åren 1996, 1997 och 1998. För år 1999 var antalet mål som avgjorts efter muntlig förhandling något färre än året innan. För kammarrätternas del har antalet mål som avgjorts efter muntlig förhandling varit relativt konstant under samma period.

6 Videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

6.1 Försöksverksamhet med videokonferens i rättegång i allmän domstol

Den 1 januari 2000 trädde lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång i kraft. Genom lagen, som gäller under två år, har det införts en möjlighet att på försök använda videokonferens vid handläggning av mål och ärenden i de allmänna domstolarna. Inledningsvis ingår fem tingsrätter och tre hovrätter i försöksverksamheten. Dessa är Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Karlskrona tingsrätt, Gällivare tingsrätt och Luleå tingsrätt samt Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge och Hovrätten för Övre Norrland (SFS 1999:856). Videokonferensutrustning har dessutom installerats i Svea hovrätt och Hovrätten för Västra Sverige, trots att dessa domstolar inte är försöksdomstolar. Avsikten är att denna utrustning skall kunna utnyttjas av personer som skall delta i en förhandling genom videokonferens inför någon av försöksdomstolarna.

Bestämmelserna om videokonferens i allmän domstol har utformats med utgångspunkt från nu gällande regler om användning av telefon i rättegång i allmän domstol.

Enligt lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång får en part delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens under vissa förutsättningar (2 §). Bestämmelsen är tillämplig i både brottmål och tvistemål och omfattar alla typer av sammanträden och förhandlingar. För brottmålsens del finns dock vissa begränsningar när det gäller den tilltalades möjlighet att kunna delta i en huvudförhandling genom videokonferens i tingsrätt.

Den som skall kallas till ett sammanträde i ett konkursärende enligt konkurslagen (1987:672) får också delta i sammanträdet genom

videokonferens om vissa förutsättningar är uppfyllda (3 § lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång). Dessa förutsättningar stämmer överens med vad som är föreskrivet när det gäller möjligheten för parter i brottmål och tvistemål att delta i ett sammanträde genom videokonferens.

Videokonferensteknik får även under vissa förutsättningar användas vid sammanträden enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden (4 § lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång). De angivna förutsättningarna stämmer i huvudsak överens med de förutsättningar som gäller för användning av videokonferens enligt 2 och 3 §§ lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång.

Under vissa förutsättningar får även bevisning tas upp genom videokonferens (5 § lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång). Detta gäller i brottmål och tvistemål enligt rättegångsbalken, i konkursärenden enligt konkurslagen samt vid handläggning av ärenden enligt lagen om domstolsärenden.

Beträffande det praktiska genomförandet gäller att domstolar och andra myndigheter som har utrustning för videokonferens skall ställa utrustning och lokaler till förfogande för den som skall delta i ett domstolssammanträde genom videokonferens, om arbetets behöriga gång och förhållandena i övrigt tillåter det (2 § förordningen [1999:856] om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång).

6.2 Införande av regler om videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

Regeringens förslag: Regler om videokonferens i allmän förvaltningsdomstol införs på försök.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker att regler om videokonferens införs på försök. Riksdagens ombudsmän, Länsrätten i Södermanlands län, Länsrätten i Östergötlands län och Landstingsförbundet har inga invändningar mot förslaget. Länsrätten i Södermanlands län har dock påpekat att utrymmet för videokonferens i länsrätten torde bli mycket begränsat. Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer (SJB) stödjer tanken på ett införande av en möjlighet att använda videokonferens. SJB och Riksskatteverket (RSV) ifrågasätter om det föreligger behov av att införa en försöksverksamhet i förvaltningsdomstol innan försöket i allmän domstol har utvärderats. RSV har vidare anfört att det saknar en analys av vilka verkningar den föreslagna nyordningen kan få för de allmänna förvaltningsdomstolarnas del och anser därför att det är svårt att uttala sig om förtjänsterna med den föreslagna ordningen i förhållande till nu gällande ordning.

Kammarrätten i Göteborg och Länsstyrelsen i Västra Götalands län har bl.a. anfört att det inte framgår var videoupptagningen skall ske och vilken utrustning som då skall användas. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har framhållit möjligheten att placera videokonferensutrustning på myndigheter som i sin verksamhet ofta deltar i muntliga

förhandlingar. Länsrätten i Skåne län utgår från att det praktiska genomförandet av försöksverksamheten med videokonferens kommer att ske i samråd mellan Domstolsverket och de domstolar som utses att delta i försöksverksamheten.

Kammarrätten i Sundsvall förordar att lagen rubriceras lag om försöksverksamhet vid handläggning av mål i allmän förvaltningsdomstol. Genom en sådan rubrik klarläggs enligt kammarrätten att det är fråga om regler för rättegången i de allmänna förvaltningsdomstolarna, och inte för användning av videokonferens i allmänhet i dessa domstolar.

Skälen för regeringens förslag: Införandet av möjligheten att använda videokonferensteknik i allmän domstol hade bl.a. sin grund i behovet av ett modernt rättsväsende. Genom att tillåta användning av videokonferensteknik bedömde regeringen att det var möjligt att dels öka tillgängligheten till de allmänna domstolarna, dels åstadkomma en mer flexibel handläggning, vilken i sin tur kunde leda till förkortade handläggningstider (prop. 1998/99:65 s. 9 f.).

En möjlighet att kunna använda videokonferens måste i allmänhet anses ha fördelar framför möjligheten att kunna använda telefon. I en videokonferens har deltagarna i konferensen nämligen både möjlighet att höra och se varandra. Kvalitén på kommunikationen är därmed betydligt förbättrad.

Det övervägande antalet remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget att en försöksverksamhet med videokonferens bör införas i allmän förvaltningsdomstol. Även regeringen anser att det bör införas en möjlighet att använda videokonferens i allmän förvaltningsdomstol. Det skulle göra det möjligt att öka tillgängligheten också till dessa domstolar. Det blir vidare möjligt att åstadkomma en mer flexibel handläggning även där, vilket i sin tur kan påverka handläggningstiderna i positiv riktning. Ett domstolsväsende som kan erbjuda hög tillgänglighet och flexibel handläggning är till nytta både för domstolarna själva och för dem som behöver ta domstolarnas tjänster i anspråk.

En given utgångspunkt är att videokonferens i allmän förvaltningsdomstol måste kunna användas i samma utsträckning som det enligt förslaget nedan bör vara möjligt att använda telefon (se avsnitt 7). Med hänsyn till att videokonferens generellt sett måste anses vara ett bättre kommunikationsmedel än telefon, bör emellertid tillämpningsområdet för videoteknik kunna vara större.

En förutsättning för att videokonferens skall få användas i muntlig förhandling är att domstolarna förfogar över utrustning som håller en godtagbar standard. För att offentlighetsintresset skall kunna tillgodoses krävs att det finns möjlighet också för allmänheten att tillgodogöra sig inte bara vad som händer i rättsalen utan också videokonferensen.

Riksskatteverket har anfört att verket i promemorian saknar en analys av vilka verkningar införandet av en möjlighet till användning av videokonferens kan få för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Som framhållits i promemorian finns det i dag inte finns tillräckligt underlag för att ta slutlig ställning till i vilken omfattning videokonferensteknik kan komma till användning i domstol. Videoteknik i allmän förvaltningsdomstol bör därför – i likhet med vad som gäller för de allmänna domstolarna – enligt regeringens uppfattning inledas med en försöks-

verksamhet. Genom en försöksverksamhet erhålls underlag för att kunna ta ställning till i vilken utsträckning videokonferensteknik skall kunna användas i muntlig förhandling i framtiden. Tillämpningsområdet för videokonferens bör därför bli relativt omfattande under försöksperioden. Resultatet av försöksverksamheten bör följas fortlöpande och utvärderas. Utvärderingen bör sedan kunna ligga till grund för ett slutligt ställningstagande i frågan.

När det gäller det praktiska genomförandet av videokonferensprojektet i allmän domstol har Domstolsverket av regeringen fått i uppdrag att hantera detta. Motsvarande kommer att ske beträffande videokonferensprojektet i allmän förvaltningsdomstol. Regeringen anser mot denna bakgrund att det saknas skäl att närmare gå in på de frågor av mer teknisk karaktär som efterfrågats av ett par remissinstanser.

När det slutligen gäller förslaget från Kammarrätten i Sundsvall om en ny rubricering av försökslagen, anser regeringen att den av kammarrätten föreslagna rubriken inte klargör att försöksverksamheten gäller videokonferens, vilket ju är det centrala i sammanhanget. En möjlighet skulle enligt regeringen kunna vara att rubricera lagen som lag om försöksverksamhet med videokonferens i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol. En sådan rubrik skulle dock bli väl lång. Av detta skäl, och då risken torde vara relativt liten för att lagen skulle kunna uppfattas gälla användning av videokonferensteknik i allmänhet, anser regeringen att lagen bör benämnas lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol. Vi ansluter oss alltså till den rubricering som föreslagits i promemorian.

6.3 Omfattningen av en försöksverksamhet med videokonferens

6.3.1 Utgångspunkter

Regeringens förslag: Försöksverksamheten med videokonferenser skall avse både över- och underrätter. Både parter samt vittnen och sakkunniga skall kunna delta i en muntlig förhandling genom videokonferens. Den som har kallats att delta i en sådan konferens men som motsätter sig ett deltagande i den formen skall ha rätt att inställa sig i rättssalen. Den som deltar genom en videokonferens skall anses ha inställt sig inför rätten.

Regeringens bedömning: Ingen uttrycklig regel bör införas beträffande frågan om att få vittnen och sakkunniga hörda i rättssalen.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag. Promemorian innehåller ingen bedömning enligt ovan.

Remissinstanserna: Remissinstanserna godtar promemorieförslagen. Några remissinstanser gör dock vissa reservationer. Länsrätten i Stockholms län menar att förslaget visserligen inte kan påstås vara oförenligt med Europakonventionen, men att det tills vidare får anses vara osäkert hur Europadomstolen kan komma att ställa sig. Länsrätten pekar bl.a. på målen om frihetsberövande, där det enligt länsrättens bedömning kan komma att krävas att parten uttryckligt avstått från att få

inställa sig i vanlig ordning. Länsrätten menar att det också kan komma att krävas att parten ges rätt att få sina vittnen hörda i vanlig ordning. Riksskatteverket uppehåller sig främst vid Europakonventionens betydelse för möjligheterna att delta genom videokonferens i muntlig förhandling i mål om skattetillägg.

Skälen för regeringens förslag: De sakliga skälen för en försöksverksamhet med videokonferens i förvaltningsdomstol är enligt regeringen ungefär lika starka oavsett vilken domstolsinstans det gäller. Försöksverksamheten bör därför, som det sägs i promemorian, avse både över- och underrätter. Huvudregeln måste givetvis även i de domstolar som deltar i försöksverksamheten vara, att de personer som skall medverka i en muntlig förhandling skall infinna sig fysiskt i rättssalen. Reglerna om försöksverksamhet bör följaktligen endast öppna en möjlighet att låta inställelsen i vissa fall ske genom videokonferens. Denna möjlighet bör i enlighet med promemorians förslag omfatta inställelser av såväl parter som eventuella vittnen och sakkunniga. Som det anges i promemorian bör ett grundläggande moment i försöksverksamheten vara att den på samma sätt som motsvarande verksamhet vid de allmänna domstolarna skall bygga på en ren frivillighet. Den som skall föra sin talan eller höras men som motsätter sig att delta på detta sätt, skall ha rätt att inställa sig fysiskt i rättssalen. Bestämmelser om detta bör tas in i försökslagen.

I lagen bör i enlighet med promemoriaförslaget även tas in en bestämmelse om att den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens skall anses ha inställt sig inför rätten, dvs. inför domare. De farhågor som uttryckts av några remissinstanser när det gäller frågor om videoteknikens förenlighet i vissa undantagsfall med Europakonventionen har till stor del att göra med just denna punkt. Remissinstansernas betänkligheter kan enligt regeringen inte negligeras. Konventionen ger nämligen i artiklarna 5 och 6 för vissa fall enskilda en rätt att ställas inför domare och för andra fall parter en rätt till en rättvis förhandling inför en oavhängig och opartisk domstol. Bestämmelserna är skrivna innan videotekniken ens uppfunnits och ingen kan väl med full säkerhet säga hur Europadomstolen kommer att bedöma alla frågor om den teknikens användning i domstolsarbetet. Vid Europadomstolen tycks det över huvud taget inte ha förekommit något mål rörande videoteknik i samband med rättegång, något som kan ha sin naturliga förklaring i att den tekniska utvecklingen på området kanske ännu inte har tillåtits att göra sig gällande i så många andra konventionsstater.

Så länge inställelser genom videokonferens sker på rent frivillig grund finns det emellertid enligt regeringens bedömning ingen beaktansvärd risk att ett konventionsbrott skulle kunna anses föreligga. Konventionens bestämmelser ger nämligen i princip parten en rätt till muntlig förhandling i domstolen. Parten är dock inte skyldig att använda denna rätt. Regeringen vill här erinra om att – i flera avgöranden av Europadomstolen – parter som i den nationella domstolen inte har begärt någon muntlig förhandling ansetts ha avstått från sin rätt till sådan förhandling. En parts avstående från en processuell konventionsrättighet behöver alltså inte ha tagit sig något aktivt uttryck. Regeringen anser dock att det av en kallelse till muntlig förhandling genom videokonferens tydligt bör

framgå att den kallade har en rätt att få inställa sig i rättssalen, om han eller hon så skulle önska. Självklart bör den kallade underrätta domstolen om ett sådant ställningstagande.

Det finns också som redan nämnts en annan under remissbehandlingen omnämnd fråga som är värd uppmärksamhet när det gäller ett ställningstagande till om videokonferenser kan anses alltid vara förenliga med Europakonventionen. Den frågan gäller bevisupptagningen. Konventionen ställer nämligen i artikel 6:3:d upp kravet att den som blivit anklagad för ett brott skall ha rätt att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom. Möjligen kan denna bestämmelse ha betydelse för någon måltyp som förekommer i en förvaltningsdomstol, t.ex. när det gäller mål om skattetillägg. Skäl talar under alla omständigheter för att en domstol under försöksverksamheten, och detta oavsett målets konventionsanknytning, normalt bör avstå från att kalla en parts vittnen och sakkunniga att delta genom videokonferens, om parten motsätter sig ett hörande i den formen. Också motpartens uppfattning bör beaktas. Med hänsyn till situationens mycket udda beskaffenhet anser regeringen att det inte behövs någon uttrycklig regel i ämnet.

En rättstillämpning i enlighet med det som nu har sagts kan utan svårighet ske med utnyttjande av den fakultativa karaktär som reglerna i försökslagen bör ha.

Vid bedömningen av om rätten skall kalla någon att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens, måste rätten självfallet beakta sannolikheten för att den kallade faktiskt kommer att medverka på detta sätt. I de flesta fall kan initiativet till ett sådant deltagande antas komma från den som skall kallas och i sådant fall bereder bedömningen givetvis inga egentliga problem.

Även annan än part, vittne eller sakkunnig får delta i en muntlig förhandling genom videokonferens. Detta skulle t.ex. kunna gälla vid en förhandling i kammarrätten för en förälder som inte överklagat en länsrättsdom om tvångsomhändertagande av sitt barn enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). För att tolk skall kunna medverka i en muntlig förhandling genom videokonferens krävs inte heller någon särskild bestämmelse.

6.3.2 Förutsättningar för part att delta genom videokonferens

Regeringens förslag: En part får delta i en muntlig förhandling genom videokonferens om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller om en muntlig förhandling annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen. Bestämmelsen gäller både enskild part och part som företräder det allmänna.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inga erinringar mot det. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har anfört att det endast i undantagsfall förekommer förberedelser av mindre komplicerade tvister eller avgränsade frågor inom mer omfattande mål, som nämns i promemorian. Kammarrätten i Sundsvall förordar att det i 2 § försökslagen bör anges att den som intar partsställning får delta i "muntlig förhandling enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291)".

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna om videokonferens i allmän domstol har utformats med utgångspunkt från nu gällande regler om användning av telefon i rättegång i allmän domstol. En part får således delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller om sammanträdet annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Vid behandlingen i Lagrådet av lagrådsremissen om videokonferens i rättegång ansåg Lagrådet (prop. 1998/99:65 s. 48 f.) att det fanns anledning att fästa uppmärksamheten på hur bestämmelsen hade utformats. Den naturliga tolkningen är enligt Lagrådet att prövningen primärt alltid gäller lämplighetsfrågan. Den därpå eventuellt följande bedömningen gäller om sammanträdet "annars skulle medföra kostnader eller olägenheter" av viss betydelse. En sådan alternativ prövning förutsätts således bli aktuell endast i fall där det ansetts tveksamt, mindre lämpligt eller till och med direkt olämpligt med en videokonferens. Den därvid nödvändiga avvägningen skall ske inom ramen för en bedömning huruvida kostnaderna eller olägenheterna "inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen." Enligt Lagrådets mening visar detta att utrymmet för en alternativ bedömning enligt den andra förutsättningen i praktiken blir ytterst varierande. I mer extrema fall skulle det rent av kunna te sig stötande att överhuvudtaget beakta kostnadsaspekter. Lagrådet hade emellertid inga avgörande invändningar mot den föreslagna regleringen då det anförda i sig framstod som tämligen självklart och då det i lagrådsremissen betonats att resultaten av försöksverksamheten skall utvärderas fortlöpande, och inledas redan i samband med lagens ikraftträdande.

Regeringen framhöll i propositionen att den föreslagna regleringen utformats med utgångspunkt i gällande reglering om användningen av telefon i rättegång och att den var avsedd att utgöra ett komplement till bestämmelserna i rättegångsbalken. Mot bakgrund av intresset av att bestämmelserna i rättegångsbalken och den föreslagna försökslagen har en likartad utformning och med beaktande av att erfarenheterna av regleringen om telefonanvändning i rättegång varit positiva ansåg regeringen att den föreslagna formuleringen var ändamålsenlig.

Det finns ett stort värde i att likartade regler gäller i allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol, när förutsättningar för detta föreligger. Vid utformningen av förutsättningarna för att delta i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens bör därför enligt regeringens mening gälla, att dessa utformas med reglerna om telefon och videokonferens i allmän domstol som förebild. Vid detta ställnings-

tagande har regeringen beaktat att Lagrådet inte hade några avgörande invändningar mot den föreslagna regleringen av förutsättningarna för part att delta i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens.

Det finns i detta sammanhang skäl att nämna att regeringen i kommittédirektiven Processen i allmän domstol (dir. 1999:62, s. 22 f.) gett en utredare i uppdrag att bl.a. undersöka om nu gällande förutsättningar för medverkan per telefon bör ändras, när det gäller både sammanträden och förhör. Om utvärderingen av försöksverksamheten med videokonferenser ger vid handen att verksamheten bör permanentas, skall utredaren även lägga fram förslag om de regler som behövs för att detta skall kunna ske.

Mot bakgrund av regeringens ställningstagande ovan bör rekvisiten formuleras så att en part i allmän förvaltningsdomstol får delta i en muntlig förhandling genom videokonferens, om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller om en muntlig förhandling annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen. Förslaget från Kammarrätten i Sundsvall, att det i försökslagen skall anges att den som intar partsställning får delta i "muntlig förhandling enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291)" har övervägts. Regeringen har emellertid stannat för den i promemorian föreslagna lydelsen, för att undvika eventuella missförstånd huruvida videokonferens rent formellt skulle kunna användas när muntlig förhandling skall hållas med stöd av t.ex. 35 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller 6 kap. 24 § taxeringslagen (1990:324).

Bestämmelsen om möjlighet för part att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens gäller både enskild part och part som företräder det allmänna.

När det gäller den närmare innebörden av de rekvisit som skall vara uppfyllda för att möjligheten att delta i muntlig förhandling genom videokonferens skall föreligga kan följande sägas. Enligt det första alternativet får part delta genom videokonferens, om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter. Detta alternativ förutsätter att deltagandet genom videokonferens framstår som, sakligt sett, så gott som likvärdigt med att parten inställer sig i rättssalen. Ändamålet med den muntliga förhandlingen får alltså inte bli lidande genom att parten tillåts delta genom videokonferens. Videokonferens med stöd av detta alternativ torde bli aktuellt främst när det gäller att förbereda mindre komplicerade tvister eller avgränsade frågor inom mer omfattande mål.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har anfört att det i förvaltningsdomstol endast undantagsvis förekommer förberedelser av mindre komplicerade tvister eller avgränsade frågor inom mer omfattande mål. Regeringen vill i detta sammanhang framhålla följande. Förfarandet i förvaltningsmål är skriftligt. Muntlig förhandling får dock ingå i handläggningen beträffande viss fråga, när det kan antas vara till fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande av målet. Eftersom den muntliga förhandlingen är ett komplement till den skriftliga handlägg-

ningen och inte behöver avse målet i dess helhet, kan den med fördel användas för att behandla t.ex. en avgränsad fråga inom ett större mål.

Det bör anmärkas att utrymmet för att kunna göra bedömningen att en videokonferens framstår som ett likvärdigt alternativ, torde vara större vid valet mellan muntlig förhandling enligt vanliga regler och videokonferens än vid valet mellan muntlig förhandling enligt vanliga regler och bestämmelser som möjliggör användning av telefon.

Enligt det andra alternativet får part delta i muntlig förhandling genom videokonferens, om ett deltagande i den muntliga förhandlingen genom fysisk närvaro i rättssalen skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen. Rimlighetsbedömningen skall göras utifrån betydelsen av den fråga som föranlett den muntliga förhandlingen. Med detta avses dels målets beskaffenhet, dels den konkreta fråga som skall avhandlas vid den muntliga förhandlingen. För att en part skall få delta i den muntliga förhandlingen genom videokonferens med stöd av detta alternativ krävs dock självfallet att ändamålet med den muntliga förhandlingen kan antas i väsentlig mån bli uppnått.

Departementschefens uttalanden vid införandet av permanenta bestämmelser om telefonteknik i rättegång i allmän domstol (se prop. 1986/87:89 s. 200) torde i tillämpliga delar kunna tjäna som utgångspunkt vid bedömningen av i vilka situationer det skulle kunna vara lämpligt med deltagande i en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens. Som regeringen anfört i propositionen Videokonferens i rättegång (prop. 1998/99:65 s. 13) bör dock tillämpningsområdet för videokonferens vara större än tillämpningsområdet för användning av telefon.

6.3.3 Närmare om möjligheten för part att delta genom videokonferens

Regeringens förslag: Domstolen beslutar bl.a. om på vilket sätt en part skall kallas till en förhandling. Bedömningen av lämpligheten att låta en part delta genom videokonferens måste alltid göras i varje enskilt fall.

Promemorians förslag stämmer i sak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inget att erinra mot det. Kriminalvårdsstyrelsen har anfört att videokonferens bör kunna användas i mål där kriminalvårdens tjänstemän företräder kriminalvårdsmyndigheten och i mål där kriminalvårdens klienter är parter. Enligt Kriminalvårdsstyrelsen är det dock angeläget att förutsättningarna för deltagande genom videokonferens noga lämplighetsprövas i varje enskilt fall.

Socialstyrelsen har anfört att det, vid handläggning av de mål som närmast är aktuella inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten, i regel kan finnas skäl att välja den gamla ordningen med fysisk inställelse i rättssalen, eftersom det ofta är fråga om mål där de enskilda individerna är personligen starkt berörda. Detsamma gäller enligt styrelsen om parterna är underåriga.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har bl.a. anfört att det kan medföra stora vinster om den enskilde kan delta genom videokonferens i de fall där körkortshavaren är bosatt på långt avstånd från domstolsorten. När det gäller användningen av videokonferensteknik i mål om tvångsomhändertaganden av unga, anser länsstyrelsen att utrymmet att använda sådan teknik bör vara begränsat både vid fall som gäller den unges beteende och den unges hemförhållanden.

Skälen för regeringens förslag: I avsnitt 6.3.2 har förutsättningarna för part – både allmän och enskild – att delta i muntlig förhandling genom videokonferens behandlats. Som framgått av avsnitt 6.3.1 bör dock fysisk inställelse i rättsalen vara huvudregel även i fortsättningen. Några formella begränsningar föreslås inte i försökslagen. Det är enligt regeringen naturligt att man vid en försöksverksamhet har behov av att pröva sig fram, för att få underlag om i vilken omfattning och i vilka typer av mål videokonferens kan komma till användning.

Det är domstolens uppgift att se till att ett mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och att sköta administrationen av en muntlig förhandling. Domstolen planerar förhandlingen och skickar kallelser till parter och vittnen m.fl. För att domstolen på ett ändamålsenligt sätt skall kunna planera och sköta ovan nämnda uppgifter är det rimligt att den också har beslutanderätten i frågor bl.a. om på vilket sätt en part skall kallas till en förhandling. Vi tänker här närmast på det fallet att en företrädare för det allmänna önskar delta i en muntlig förhandling genom videokonferens, medan domstolen av någon anledning inte anser att det skall ske. I ett sådant fall har domstolen alltså beslutanderätten i frågan. Eftersom domstolen och företrädare för det allmänna, som är part i ett mål, sannolikt i de flesta fall är överens om på vilket sätt partens inställelse lämpligen bör ske, torde frågan inte vålla några problem i praktiken.

Innan vi går in på frågan i vilka måltyper parts deltagande i en muntlig förhandling genom videokonferens skulle kunna vara lämplig, är det viktigt att hålla i minnet att deltagande i muntlig förhandling genom videokonferens bygger på frivillighet (se avsnitt 6.3.1).

Enligt regeringens uppfattning är det svårt att idag ha någon bestämd uppfattning om i vilka måltyper det skulle kunna vara lämpligt att låta en part delta i en muntlig förhandling genom videoteknik. Möjligen skulle socialförsäkringsmål och körkortsmål kunna nämnas. Det bör emellertid finnas ett inte oväsentligt utrymme att använda videokonferens även i andra fall, t.ex. i skattemål och socialtjänstmål. I likhet med vad Kriminalvårdsstyrelsen anfört bör videokonferens även kunna användas i mål där kriminalvårdens tjänstemän företräder kriminalvårdsmyndigheten och i mål där kriminalvårdens klienter är parter. Som styrelsen framhållit bör en lämplighetsprövning ske i varje enskilt fall.

Det kan även finnas visst utrymme att använda videokonferensteknik i muntlig förhandling i mål som rör tvångsomhändertaganden enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Regeringen delar Socialstyrelsens uppfattning, att särskild hänsyn bör tas till underåriga som förekommer som parter. Vi anser att utgångspunkten bör vara att den unge inte bör delta i en LVU-förhandling genom videokonferens. När den unge kallas till den muntliga förhandlingen är

grunden för socialnämndens ansökan om tvångsingripande oftast den unges eget beteende. I sådana mål finns det anledning anta att det är av stort värde att den unge får komma till rättssalen och att han eller hon utan förmedling av videoteknik får möta rättens ledamöter samt företrädare för socialnämnden m.fl. Genom det personliga mötet kan den unge få en bättre uppfattning om vad saken gäller. Dessutom kan allvaret i den uppkomna situationen inskräpas. Som Länsstyrelsen i Västra Götalands län anfört bör emellertid utrymmet att använda videokonferensteknik vara begränsat även i fall som gäller den unges hemförhållanden. Något förbud mot att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens i här aktuella fall bör dock inte tas in i försökslagen.

Mål enligt LVU kan vara mycket känsliga. Trots detta förhållande anser regeringen att det beträffande andra parter än den unge bör finnas ett något större utrymme för deltagande genom videokonferens. I sakens natur får dock enligt regeringens mening anses ligga att det kan passa bättre att låta en part som företräder det allmänna delta genom videokonferens i ett mål enligt LVU än att låta en enskild part delta på motsvarande sätt.

Det kan även finnas ett visst utrymme att använda videokonferensteknik i muntlig förhandling i mål som gäller tvångsomhändertaganden enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). I linje med vad som nyss anförts skulle det här närmast kunna bli aktuellt att låta en part som företräder det allmänna delta genom videokonferens. Det torde dock även kunna finnas undantagssituationer, t.ex. när en enskild part blivit föremål för tvångsvård vid flera tillfällen inom en relativt begränsad tid, då det skulle kunna bedömas som möjligt att låta denne delta genom videokonferens.

I mål som gäller tvångsomhändertaganden enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård (LRV) torde rent generellt gälla att utrymmet för att använda videokonferensteknik är ännu mer begränsat än i mål enligt LVU och LVM. Enligt 37 § första stycket LPT hålls muntlig förhandling på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat. Motsvarande reglering finns i 21 § LRV. I dessa typer av mål kan det för övrigt vara så att den enskilda partens tillstånd inte medger att han eller hon deltar i den muntliga förhandlingen genom videokonferens. Det kan dock även här finnas undantagsfall, där deltagande genom videokonferens skulle kunna ske. Av detta skäl bör det inte heller för dessa måltyper tas in något förbud mot användning av videokonferensteknik. Det är dock viktigt att än en gång poängtera att en bedömning av lämpligheten att låta en part delta i en muntlig förhandling genom videokonferens alltid måste göras i varje enskilt fall.

Sammanfattningsvis anser regeringen i likhet med flera remissinstanser att det generellt sett finns ett större utrymme för part att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens i andra mål än sådana som rör någon form av tvångsingripande.

Om det skulle bli aktuellt att låta en enskild part i ett mål om tvångsvård i allmän förvaltningsdomstol delta i en muntlig förhandling genom videokonferens, bör partens offentliga biträde finnas vid partens

sida. Det kan dock inte uteslutas att det kan finnas situationer där det framstår som lämpligare att det offentliga biträdet i ett sådant fall befinner sig i rättssalen, medan den enskilda parten deltar i den muntliga förhandlingen genom videokonferens. Frågan får avgöras av domstolen från fall till fall. Den enskilda partens uppfattning i frågan bör naturligtvis tillmätas stor betydelse.

Genom den utvärdering av försöksverksamheten som nämnts i avsnitt 6.2, kommer underlag att erhållas för att kunna ta ställning till användningsområdet för videokonferens i muntlig förhandling i framtiden.

6.3.4 Förutsättningar för bevisupptagning genom videokonferens

Regeringens förslag: Bevisning får tas upp genom videokonferens, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller om bevisupptagning enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skulle föra med sig kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Riksskatteverket har beträffande bevismedlet syn bl.a. anfört att detta förekommer mycket sporadiskt i de allmänna förvaltningsdomstolarna. Domstolsverket har erinrat om sin uppfattning att reglerna bör ändras, så att upptagning av förhör med vittnen m.fl. vid underrätt och den senare uppspelningen i överrätt skall kunna ske med hjälp av videoteknik.

Skälen för regeringens förslag: Vittnesutsagor och andra muntliga bevis kan tas upp per telefon i allmän domstol. När det gäller möjligheten att ta upp bevisning i allmän domstol genom videokonferens enligt försökslagen gäller samma förutsättningar som när bevisupptagning skall ske i allmän domstol per telefon enligt reglerna i rättegångsbalken och lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Det bör vara möjligt att använda videoteknik vid bevisupptagning även i allmän förvaltningsdomstol. Vid utformningen av förutsättningarna härför bör reglerna om bevisupptagning i allmän domstol genom telefon och videokonferens tas som förebild. Bevisupptagning i allmän förvaltningsdomstol bör därför enligt regeringen få tas upp genom videokonferens, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller om bevisupptagning enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Användning av videokonferensteknik vid bevisupptagning torde främst komma i fråga vid förhör med vittnen, men det bör även vara möjligt att genomföra sakkunnigförhör med hjälp av denna teknik. Bevismedlet syn bör också omfattas av regleringen.

Med anledning av Riksskatteverkets synpunkter beträffande bevismedlet syn vill regeringen framhålla att syn genom videokonferens – som framhållits redan i promemorians författningskommentar – exempelvis skulle kunna tänkas komma till användning i samband med ett sakkunnigförhör som sker genom videokonferens.

De uttalanden som gjorts om i vilka situationer det är lämpligt att låta bevisupptagning ske per telefon i allmän domstol bör i tillämpliga delar kunna tjäna som utgångspunkt för bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevisning genom videokonferens i allmän förvaltningsdomstol (se prop. 1986/87:89 s. 220). Möjligheterna till värdering av bevisning får inte bli lidande av att upptagningen sker genom videokonferens. Vid användning av videokonferens torde dock möjligheterna att kunna värdera bevisning typiskt sett vara bättre än vid användning av telefon. Tillämpningsområdet för videokonferens bör därför vara större än tillämpningsområdet för användning av telefon.

Det är domstolen som avgör frågan på vilket sätt bevisningen skall tas upp. Enligt vad som anförts i avsnitt 6.3.1 bör dock en tillämpning av videokonferens bygga på frivillighet. Detta bör gälla åtminstone under försöksperioden. Vid bedömningen av om bevisupptagningen kan ske genom videokonferens bör hänsyn tas till parternas inställning i frågan, liksom till inställningen hos dem som skall höras. Som anförts i avsnitt 6.3.1 bör en domstol, oavsett ett måls anknytning till Europakonventionen, normalt avstå från att kalla en parts vittnen och sakkunniga att delta genom videokonferens enligt försökslagen, om parten motsätter sig ett hörande i den formen. Som anförts i avsnitt 6.3.1 bör även motpartens uppfattning beaktas.

Som framgått tidigare (avsnitt 6.3.1) bör huvudregeln vara fysisk inställelse i rättssalen. Det bör även gälla dem som skall höras i bevislyfte i en muntlig förhandling.

Protokoll förs vid muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol. Protokollet skall innehålla en redogörelse för förhandlingens gång och för den utredning som förebringas vid förhandlingen (17 § FPL). Bestämmelserna om muntlig förhandling gäller i tillämpliga delar vid syn på stället (23 § andra stycket FPL). Detta innebär bl.a. att bestämmelserna om protokoll vid muntlig förhandling tillämpas vid syn.

Närmare föreskrifter om protokoll vid muntlig förhandling och syn finns i förordningen (1979:575) om protokollföring m.m. vid de allmänna förvaltningsdomstolarna. Utsagor av vittnen och sakkunniga och iakttagelser som rätten gör vid syn på stället skall antecknas i protokollet i den omfattning utsagorna eller iakttagelserna kan antas vara av någon betydelse i målet. Undantag görs för Regeringsrättens del (11 § nämnda förordning). Rätten får dock förordna att en utsaga av ett vittne eller en sakkunnig skall tas upp genom stenografi eller på fonetisk väg. En sådan utsaga behöver inte antecknas i protokollet (16 § förordningen).

I dag torde det sällan förekomma att förhör tas upp på något annat sätt än på fonetisk väg, dvs. genom att ljudet spelas in på en bandspelare. Domstolsverket har emellertid anfört att protokollföring bör kunna ske med hjälp av videoteknik. Regeringen är dock för närvarande inte beredd att göra någon annan bedömning beträffande protokollföring än den som gjorts i fråga om videokonferens i allmän domstol. Detta innebär att

6.4 Offentlighet och ordning vid deltagande i en muntlig förhandling genom videokonferens

Regeringens bedömning: Personal vid den myndighet som ställer utrustning och lokaler till förfogande för den som skall delta i en muntlig förhandling genom videokonferens bör vara behjälplig med de praktiska arrangemangen, när den muntliga förhandlingen hålls inom stängda dörrar.

Domstolen måste bedöma möjligheten för rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid en muntlig förhandling genom videokonferens, när den tar ställning till om någon skall kallas att delta genom förmedling av videoteknik.

Promemorian innehåller ingen bedömning beträffande de aktuella frågorna.

Remissinstanserna: Kammarrätten i Göteborg har efterlyst överväganden beträffande frågan hur ordningen vid en muntlig förhandling skall kunna upprätthållas, om förhör hålls med ett vittne eller en part utanför rättssalen. Kammarrätten, Riksskatteverket och Länsrätten i Skåne län har pekat på att problem kan uppkomma när en muntlig förhandling med hänsyn till sekretesskyddet sker bakom lykta dörrar.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller 5 kap. 1–5 och 9 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar i fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling. Av lagrummet framgår vidare att rätten utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får förordna att förhandling skall hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att förebringas uppgift för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100).

Som framgått i avsnitt 6.1 finns för försöksverksamheten i allmän domstol videokonferensutrustning både på försöksdomstolarna och på ytterligare ett par domstolar. Såvitt avser det praktiska genomförandet gäller beträffande videokonferens i allmän domstol att domstolar och andra myndigheter som har utrustning för videokonferens, skall ställa utrustning och lokaler till förfogande för den som skall delta i ett domstolssammanträde genom videokonferens, om arbetets behöriga gång och förhållandena i övrigt tillåter det (se avsnitt 6.1). Motsvarande reglering kommer att gälla för de allmänna förvaltningsdomstolarnas försöksverksamhet. För det fall att förvaltningsdomstolen förordnar om att en förhandling skall hållas inom stängda dörrar, bör personal vid den myndighet som ställer utrustning och lokaler till förfogande för den som skall delta i en muntlig förhandling genom videokonferens få vara behjälplig med de praktiska arrangemangen. Detta blir för övrigt aktuellt inte bara när rätten förordnat om stängda dörrar utan även vid t.ex. uppkoppling av videokonferensen och när det gäller att visa den som skall delta genom videokonferens till rätta i videokonferenslokalen.

Bestämmelser om att den domstol som anordnar videokonferensen på lämpligt sätt skall förvissa sig om identiteten hos den som skall delta i den muntliga förhandlingen genom videokonferens och att tillämpliga regler för deltagande i ett domstolsförfarande följs, kommer att tas in i förordning.

När det gäller frågan om möjligheten för rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid en muntlig förhandling genom videokonferens, vill regeringen framhålla att domstolen när den tar ställning till om någon skall kallas att delta genom förmedling av videoteknik självfallet måste ta även ordningsfrågan under bedömning. Mot bakgrund av de allmänna domstolarnas positiva erfarenhet av användning av telefonteknik finns det dock knappast anledning att tro att ordningsfrågan skall bli något reellt problem.

6.5 Påföljder vid utevaro m.m.

Regeringens förslag: Den som kallas till en muntlig förhandling genom videokonferens skall ha rätt till ersättning för kostnaderna för sin inställelse.

Regeringens bedömning: Bestämmelser om påföljder för underlåtenhet att delta i muntlig förhandling genom videokonferens är för närvarande inte påkallade.

Promemorians förslag och bedömning stämmer överens med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inget att erinra mot förslaget och bedömningen. Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer anser att skyldigheten att infinna sig till videokonferens skall likställas med skyldigheten att inställa sig personligen, varför någon form av påföljd för utevaro utan giltigt skäl bör införas.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Då reglerna om användning av telefon i rättegång i allmän domstol permanentades, behandlades frågan om behovet av att införa ett system med påföljder för underlåtenhet att medverka i rättegång genom telefon. Det konstaterades att försöksverksamheten byggd på frivillighet och att frivilligheten inte tycktes ha haft några praktiska nackdelar av betydelse. På grund härav föreslogs inga påföljder för underlåtenhet att medverka i rättegång per telefon (prop. 1986/87:89 s. 129).

Bestämmelserna om användning av telefon i rättegång i allmän domstol har fått en fakultativ utformning. Detta innebär att om det finns anledning att anta att den som enligt planerna skall medverka i rättegången genom telefon inte kommer att medverka på detta sätt, får rätten kalla den som berörs att inställa sig inför rätten på vanligt sätt. Något krav på att parterna i förväg skall ha samtyckt till att medverka per telefon finns inte. Det nu anförda gäller även vid användning av videokonferens i rättegång i allmän domstol.

I likhet med vad som gäller vid användning av telefon och videokonferens i allmän domstol bör användningen av videokonferens i

allmän förvaltningsdomstol bygga på frivillighet. Detta bör gälla i vart fall under försöksperioden. Om det finns anledning anta att någon inte kommer att medverka i en videokonferens, bör rätten avstå från att använda denna möjlighet och i stället kalla den som skall delta i den muntliga förhandlingen på vanligt sätt. Detta gäller för såväl parter som andra som skall delta i en muntlig förhandling genom videokonferens. Något uttalat behov av att nu införa ett påföljdssystem med sanktioner för underlåtenhet att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens, som Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer föreslagit, torde därmed enligt regeringens mening inte föreligga.

Den som skall delta i en muntlig förhandling genom videokonferens kommer att få inställa sig till en lokal där den aktuella videokonferensutrustningen finns tillgänglig. Det kan tänkas att det uppstår kostnader för både resa till och från lokalen där videokonferensanläggningen finns och för förlorad arbetsinkomst. Den som skall medverka i en muntlig förhandling kan ha rätt till ersättning för sin inställelse enligt förvaltningsprocesslagen (1971:291). Samma regler om rätt till ersättning bör gälla för dem som kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens. Det bör därför införas en bestämmelse om detta i försökslagen.

7 Telefon i allmän förvaltningsdomstol

7.1 Möjlighet att använda telefon i rättegång i allmän domstol

Som tidigare nämnts (avsnitt 4) finns sedan ett antal år tillbaka möjlighet att använda telefon i rättegång i allmän domstol. Användningen av telefon i rättegång inleddes med en försöksverksamhet där telefonen användes som ett alternativ och komplement till de ordinarie reglerna om parter närvaro och bevisupptagning. Permanenta regler om användning av telefon i rättegång infördes i rättegångsbalken genom en lagändring år 1987.

Enligt gällande lagstiftning får telefon användas vid ett förberedelsesammanträde i tvistemål under vissa förutsättningar (42 kap. 10 § rättegångsbalken). Om telefon används vid en muntlig förberedelse får telefon även användas vid en huvudförhandling i förenklad form, om den hålls i omedelbart samband med förberedelsen (42 kap. 20 § rättegångsbalken). Någon ytterligare möjlighet för en part att medverka per telefon i huvudförhandling i tvistemål finns inte.

I brottmål finns motsvarande möjlighet att använda telefon vid ett förberedelsesammanträde som i tvistemål (45 kap. 13 § rättegångsbalken). Detsamma gäller i mål om enskilt åtal (47 kap. 10 § rättegångsbalken). Däremot finns ingen möjlighet för part att medverka per telefon vid huvudförhandling i brottmål och i mål om enskilt åtal. Slutligen finns vissa möjligheter att ta upp bevisning per telefon i tvistemål, brottmål och i mål om enskilt åtal (43 kap. 8 §, 46 kap. 7 § och 47 kap. 24 § rättegångsbalken).

I konkursärenden kan bevisupptagning ske med användning av telefonteknik, genom att det av 16 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) följer att rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål gäller i tillämpliga delar i konkursärenden om inte något annat sägs i konkurslagen. Någon ytterligare möjlighet att använda telefonteknik i konkursärenden finns inte i dagsläget.

Vid handläggning av domstolsärenden får telefon användas vid sammanträde om vissa förutsättningar är uppfyllda (19 § lagen [1996:242] om domstolsärenden). Även bevisning får under vissa förutsättningar tas upp per telefon vid handläggning av domstolsärenden (24 och 25 §§ samma lag).

Domstolar och andra statliga myndigheter skall, om arbetets behöriga gång och förhållandena i övrigt tillåter det, vid behov ställa telefon och lokal till förfogande för den som skall medverka per telefon i ett domstolssammanträde. Den som skall delta per telefon i domstolssammanträdet får kallas till domstol eller någon annan myndighet eller inrättning på den ort där han eller hon brukar vistas eller på annan lämplig ort. Företrädesvis bör kallelsen gälla inställelse vid tingsrätt eller polismyndighet. Den domstol hos vilken någon skall medverka i sammanträdet per telefon, skall på lämpligt sätt förvissa sig om identiteten hos den som skall medverka på telefon och att tillämpliga regler för deltagande i ett domstolsförfarande följs (förordningen [1996:272] om användningen av telefon vid domstolssammanträde). Det bör dock anmärkas att det återgivna förfarandet enligt uppgift inte tillämpas i praktiken. Den som skall delta i ett domstolssammanträde deltar nämligen ofta per telefon från hemmet, arbetsplatsen eller dylikt.

7.2 Införande av regler om möjlighet att använda telefon i allmän förvaltningsdomstol

Regeringens förslag: Regler om möjlighet att använda telefon i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol införs.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna tillstyrker att regler om telefon i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol införs, och det har anförts bl.a. att det kan medföra beaktansvärda tids- och kostnadsbesparingar. Riksdagens ombudsmän, Länsrätten i Södermanlands län, Länsrätten i Östergötlands län, Riksskatteverket och Landstingsförbundet har ingen erinran mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En möjlighet att kunna använda teknik i domstolsväsendet är av stor betydelse både för domstolarna själva och de som kommer i kontakt med dessa. I de allmänna domstolarna finns sedan ett antal år tillbaka en möjlighet att använda telefon i rättegång. Erfarenheterna av denna användning är mycket positiva (se vidare avsnitt 4). De allmänna förvaltningsdomstolarna bör därför – i likhet med de allmänna domstolarna – ha möjlighet att använda telefon i muntlig förhandling.

7.3 Användningen av telefon i allmän förvaltningsdomstol

Prop. 1999/2000:142

7.3.1 Utgångspunkter

Regeringens förslag: Fysisk närvaro i rättssalen skall fortfarande vara huvudregel. Medverkan per telefon i muntlig förhandling skall endast komma i fråga, om den som skall medverka inte har något att invända mot det. Vid bedömningen av om bevisupptagning kan ske genom telefon bör hänsyn även tas till parternas inställning i frågan.

Promemorians förslag stämmer i sak överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Länsrätten i Stockholms län har bl.a. anfört att, åtminstone i mål om frihetsberövande, åtskilligt enligt länsrättens uppfattning talar för att Europakonventionen kräver ett uttryckligt avstående från parts rätt till inställelse inför domstolen/domaren. Denna rätt måste enligt länsrätten kanske försiktigtvis också inkludera framläggandet av bevisning och motförhör direkt i rättssalen. Riksskatteverket uppehåller sig främst vid Europakonventionens betydelse för möjligheten att delta per telefon i en muntlig förhandling.

Skälen för regeringens förslag: Nuvarande regler om möjlighet till användning av telefon i rättegång i allmän domstol bygger på att den som skall delta i en förhandling alltid har rätt att inställa sig i rättssalen. Bestämmelserna om användning av telefon i allmän domstol innebär inte någon inskränkning i denna rätt. Bestämmelserna utgör i stället ett komplement till de vanliga reglerna om inställelse, och erbjuder parten eller ett vittne en möjlighet att medverka i en förhandling på ett enklare sätt. Den som skall inställa sig i domstol förfogar inte själv över frågan om hur inställelsen skall ske. Däremot har den som skall delta inflytande på valet av inställelseform på så sätt att användning av telefon i rättegång bygger på frivillighet. Vid bedömningen av om bevisupptagning kan ske genom telefon tas hänsyn till parternas inställning i frågan. Det som anförts ovan gäller även i fråga om möjligheten att använda videokonferensteknik i allmän domstol.

Enligt den ordning som gäller idag i de allmänna förvaltningsdomstolarna skall deltagarna i en muntlig förhandling inställa sig i rättssalen. Huvudregeln om fysisk närvaro i rättssalen bör gälla även fortsättningsvis. Skälet för detta är att beslutsunderlaget för domstolen i många fall måste anses bättre vid fysisk närvaro i rättssalen än vid medverkan per telefon.

På motsvarande sätt som vid användning av telefon och videokonferens i rättegång i allmän domstol bör vid användning av telefon i allmän förvaltningsdomstol gälla, att den som berörs skall ha ett inflytande på frågan om formen för inställelsen. Den som skall föra sin talan eller höras i en muntlig förhandling bör alltid ha rätt att få inställa sig fysiskt i rättssalen. Vid bedömningen av om bevisupptagning kan ske genom telefon bör hänsyn även tas till parternas inställning i frågan. För att utveckla det som anförts i promemorian i denna del vill regeringen framhålla följande. Europakonventionen ställer i artikel 6 upp kravet att den som blivit anklagad för ett brott skall ha rätt att förhöra eller låta

förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom. Möjligen kan denna bestämmelse ha betydelse för någon måltyp som förekommer i en förvaltningsdomstol, t.ex. när det gäller mål om skattetillägg. En domstol bör enligt regeringens mening i här aktuella fall iakttä försiktighet med att kalla en parts vittnen eller sakkunniga att medverka per telefon, om parten motsätter sig ett hörande i den formen. Också motpartens uppfattning bör beaktas. Parten har dock inget bestämmande inflytande i fråga om formen för inställelsen, utan domstolen får göra en individuell prövning i varje enskilt fall.

Under remissbehandlingen har fråga uppkommit om rättigheten att få inställa sig fysiskt i rättssalen bör tydliggöras i både rättegångsbalken och förvaltningsprocesslagen (1971:291). Regeringen vill här framhålla att – vilket tidigare nämnts i avsnitt 6.3.2 – en utredare getts i uppdrag att bl.a. undersöka om nu gällande förutsättningar för medverkan per telefon bör ändras när det gäller sammanträden och förhör i allmän domstol. I avvaktan på redovisning av utredarens uppdrag anser regeringen att en uttrycklig reglering av frågan om fysisk inställelse i rättssalen bör anstå för förvaltningsprocesslagens del.

Att kunna medverka per telefon i en muntlig förhandling förutsätter frivillighet från berörd persons sida. Något uttryckligt avstående från parts rätt att fysiskt inställa sig i rättssalen krävs inte, enligt regeringens mening. Genom att frivilligt medverka i den muntliga förhandlingen genom telefon har parten lämnat samtycke genom s.k. konkludent handlande. Det finns anledning att här betona att den som inte begärt muntlig förhandling vid prövning av t.ex. hans eller hennes civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6 i Europakonventionen, anses ha avstått från sin rätt till sådan förhandling. Som nämnts i avsnitt 6.3.1 krävs enligt Europakonventionen inte något aktivt uttryck, för att parten skall anses ha avstått från sin rätt till muntlig förhandling.

Enligt regeringens bedömning krävs det inte heller ett uttryckligt avstående när det gäller rätten till fysisk inställelse i rättssalen vid framläggande av bevisning samt motförhör, som någon remissinstans ifrågasatt. Av praktiska skäl bör det inte heller krävas att den som enligt rättens bedömning kan medverka per telefon i en muntlig förhandling ger något uttryckligt samtycke. Om rätten finner att förutsättningar föreligger för att låta någon medverka per telefon i en muntlig förhandling, bör rätten kalla personen i fråga att inställa sig på detta sätt. Av kallelsen bör dock framgå att den som har kallats att medverka per telefon har rätt att få inställa sig i rättssalen. Som framgått ovan i detta avsnitt talar skäl för att en domstol i vissa fall bör iakttä försiktighet med att kalla en parts vittnen eller sakkunniga att medverka per telefon, om parten motsätter sig ett hörande i den formen. Som framgått ovan bör motpartens uppfattning i nu nämnda fall också beaktas.

En rättstillämpning i enlighet med det som nu har sagts kan utan svårighet ske med utnyttjande av den fakultativa karaktär som reglerna om användning av telefon bör ha.

Vid bedömningen av om rätten skall kalla någon att medverka per telefon i en muntlig förhandling ligger bl.a. frågan om det är sannolikt, att den som enligt rättens mening kan medverka genom telefon kommer

att göra detta. I de flesta fall kommer initiativet till medverkan på telefon sannolikt att komma från parten eller den som skall höras. Sistnämnda fråga torde då inte vålla något större problem.

Om den som har kallats att medverka per telefon i en muntlig förhandling inte vill medverka på detta sätt, bör han eller hon ha rätt att få komma till förhandlingen. Det bör då ankomma på den som kallats att underrätta domstolen om det.

Även annan än part, vittne eller sakkunnig får medverka per telefon i en muntlig förhandling. Detta skulle t.ex. kunna gälla vid en förhandling i kammarrätten för en förälder som inte överklagat en länsrättsdom om tvångsomhändertagande av sitt barn enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). För att tolk skall kunna medverka per telefon i en muntlig förhandling krävs inte heller någon särskild bestämmelse.

7.3.2 Förutsättningar för part att medverka per telefon

Regeringens förslag: En part får medverka i en muntlig förhandling per telefon om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdets ändamål och övriga omständigheter, eller om en muntlig förhandling inför rätten skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att sammanträdet hålls inför rätten.

Promemorians förslag stämmer till viss del överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Kammarrätten i Sundsvall delar den uppfattning i fråga om förutsättningarna för part att delta per telefon i en muntlig förhandling som redovisas i promemorian, men förordar emellertid att frågan om utformningen av reglerna ägnas ytterligare uppmärksamhet under det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Skälen för regeringens förslag: Motsvarande regler om användning av telefon, som gäller för de allmänna domstolarna, har ännu inte införts för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Förslag i saken har dock lagts fram av Domstolsutredningen i betänkandet (SOU 1991:106) Domstolarna inför 2000-talet.

Domstolsutredningen föreslog att telefon skulle få användas vid sammanträde i vissa mål, endast om den part som begärt sammanträdet medgav detta. Det bör i detta sammanhang noteras att lagen (1996:242) om domstolsärenden inte innehåller någon uttrycklig begränsning beträffande möjligheten att använda telefon vid sammanträde. I propositionen till denna lag uttalade regeringen emellertid att ett sammanträde regelmässigt bör hållas enligt vanliga regler och inte på telefon, i de fall där Europakonventionen kräver att det hålls ett sammanträde (prop. 1995/96:115 s.109).

I likhet med vad som gäller enligt lagen om domstolsärenden anser regeringen att någon uttrycklig begränsning motsvarande den som Domstolsutredningen föreslår inte bör införas, beträffande parts möjlighet att medverka per telefon i en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol. Mot bakgrund av att användning av telefonteknik

har sina begränsningar anfördes i promemorian att försiktighet bör iakttagas med att låta part medverka per telefon vid en muntlig förhandling, i de fall där Europakonventionen kräver att en förhandling hålls. Regeringen delar inte den uppfattningen. Enligt vår mening behövs ingen begränsning av ifrågavarande slag. Anledningen till detta är följande.

Europakonventionen medger part en *rätt till domstolsprövning* vid dels frihetsberövande, dels prövning av civila rättigheter och skyldigheter och vid anklagelse för brott (artikel 5:4 respektive artikel 6:1; se avsnitt 5.2). Konventionen tillerkänner alltså parten en rättighet. Det står dock parten fritt att avstå från att utnyttja denna rättighet. För det fall att parten avstår från sin rätt till fysisk inställelse inför domstolen kan han eller hon – om sådant önskemål finns – i stället medverka per telefon i den muntliga förhandlingen, förutsatt att domstolen anser att förutsättningarna för sådan medverkan är uppfyllda. Det är alltså enligt regeringens mening här närmast fråga om att det kan brista vid *tillämpningen av förutsättningarna* för parts medverkan per telefon i en muntlig förhandling. Användningen av telefonteknik har som tidigare nämnts sina begränsningar.

Som även anförts tidigare finns det ett stort värde i att likartade regler gäller i allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol, när det finns förutsättningar för detta. Vid utformningen av bestämmelserna om möjlighet att medverka per telefon i en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol bör därför utgångspunkten vara, att bestämmelserna utformas efter förebild av reglerna om telefon och videokonferens i allmän domstol. Som nämnts i avsnitt 6.3.2 har denna utgångspunkt även gällt vid utformningen av förutsättningarna för deltagande i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens. I nyss nämnda avsnitt har även Lagrådets synpunkter på den föreslagna utformningen av förutsättningarna för parts deltagande i ett sammanträde inför rätten enligt rättegångsbalken genom videokonferens behandlats.

De förutsättningar som bör gälla för att en part skall få medverka per telefon i en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol är alltså om det är lämpligt med hänsyn till sammanträdet ändamål och övriga omständigheter, eller om en muntlig förhandling inför rätten skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att sammanträdet hålls inför rätten.

När det gäller den närmare innebörden av de förutsättningar som skall vara uppfyllda för att möjligheten att medverka på telefon i en muntlig förhandling skall föreligga, kan ledning hämtas i vad som sagts i avsnitt 6.3.2 om möjligheten att delta i muntlig förhandling genom videokonferens.

Departementschefens uttalanden vid införandet av de permanenta bestämmelserna om telefonteknik i rättegång i allmän domstol (se prop. 1986/87:89 s. 200) torde i tillämpliga delar kunna användas vid bedömningen av i vilka situationer det skulle kunna vara lämpligt med medverkan per telefon i en muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol.

Avslutningsvis bör nämnas att regeringen gjort bedömningen att – till skillnad från vad som i normalfallet gäller i allmän domstol – även parter i en muntlig förhandling i förvaltningsdomstol skall kunna medverka

genom telefon. Enligt regeringens mening kommer de formella förutsättningarna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) för parts medverkan genom telefon – tillsammans med det förhållandet att användningen av telefonteknik har sina begränsningar och i normalfallet är klart underlägsen en användning av videokonferensteknik – att utgöra en naturlig begränsning av möjligheten att använda telefonteknik vid muntlig förhandling i förvaltningsmål.

7.3.3 Förutsättningar för bevisupptagning per telefon

Regeringens förslag: Bevisning får tas upp per telefon, om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller om bevisupptagning enligt vanliga regler skulle föra med sig kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Kammarrätten i Sundsvall har bl.a. ställt frågan om det står i överensstämmelse med kravet på muntlig förhandling i Europakonventionen att muntlig bevisning tas upp per telefon.

Skälen för regeringens förslag: Enligt rättegångsbalken kan vittnesutsagor och andra muntliga bevis i vissa fall tas upp per telefon i allmän domstol. Denna möjlighet finns även vid användning av videokonferens i allmän domstol.

Möjligheten att ta upp bevisning genom telefon används i stor utsträckning av de allmänna domstolarna. Många huvudförhandlingar som annars hade fått ställas in har kunnat genomföras, genom att vittnen som befunnit sig på annan ort har kunnat höras per telefon.

Det bör vara möjligt att använda telefonteknik vid bevisupptagning även i allmän förvaltningsdomstol. Vid utformningen av förutsättningarna härför bör reglerna om bevisupptagning i allmän domstol genom telefon och videokonferens tas som förebild. Som en parentes kan nämnas att Domstolsutredningen i förslaget till domstolsförfarandelag, som bl.a. var avsett att gälla för de allmänna förvaltningsdomstolarna, vid utformningen av förutsättningarna för att ta upp bevisning per telefon tagit rekvisiten för bevisupptagning per telefon i allmän domstol som förebild (jfr SOU 1991:106, del B, s. 15).

De rekvisit som bör gälla för att ett vittne eller en sakkunnig skall få medverka per telefon i en muntlig förhandling är om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller om bevisupptagning enligt vanliga regler, dvs. enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291), skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

De uttalanden som gjorts om i vilka situationer det är lämpligt att låta bevisupptagning ske genom telefon i allmän domstol bör i tillämpliga delar kunna tjäna som utgångspunkt för bedömningen av om det är

lämpligt att ta upp bevisning per telefon i allmän förvaltningsdomstol (se prop. 1986/87:89 s. 220). Möjligheterna till värdering av bevisning får inte bli lidande av att upptagningen sker genom telefon.

Som behandlats i avsnitt 7.3.1 bör huvudregeln vara fysisk inställelse i rättssalen. Det bör även gälla dem som skall höras i bevissyfte i en muntlig förhandling.

Det är domstolen som avgör frågan på vilket sätt bevisningen skall tas upp. Som behandlats i avsnitt 7.3.1 föreslås dock att medverkan genom telefon endast bör komma i fråga, om den som skall medverka inte har något att invända mot det. Vid bedömningen av om bevisupptagningen kan ske per telefon bör hänsyn tas till parternas inställning i frågan, liksom till inställningen hos dem som skall höras. I avsnitt 7.3.1 har vi närmare utvecklat vad som i promemorian anförts i denna del, mot bakgrund av de krav som Europakonventionen ställer i artikel 6:3:d.

7.4 Offentlighet och ordning vid medverkan per telefon i en muntlig förhandling

Regeringens bedömning: Personal vid den myndighet som ställer utrustning och lokaler till förfogande för den som skall medverka per telefon i en muntlig förhandling får vara behjälplig med de praktiska arrangemangen, när den muntliga förhandlingen hålls inom stängda dörrar. För det fall att den som skall medverka per telefon i den muntliga förhandlingen befinner sig i hemmet, på arbetsplatsen eller dylikt, får domstolen på lämpligt sätt förvissa sig om att förordnandet om stängda dörrar respekteras.

Domstolen måste bedöma möjligheten för rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid en muntlig förhandling där någon medverkar per telefon, när den tar ställning till om någon skall kallas att medverka genom förmedling av telefonteknik.

Promemorian innehåller ingen bedömning beträffande de aktuella frågorna.

Remissinstanserna: Kammarrätten i Göteborg har efterlyst överväganden beträffande frågan hur ordningen vid en muntlig förhandling skall kunna upprätthållas, om förhör hålls med ett vittne eller en part utanför rättssalen. Kammarrätten samt Riksskatteverket har pekat på att problem kan uppkomma när en muntlig förhandling med hänsyn till sekretessskyddet sker bakom lykta dörrar.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller 5 kap. 1–5 och 9 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar i fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling. Av lagrummet framgår vidare att rätten utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får förordna att förhandling skall hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att förebringas uppgift för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100).

Som framgått i avsnitt 7.1 skall domstolar och andra statliga myndigheter, om arbetets behöriga gång och förhållandena i övrigt

tillåter det, vid behov ställa telefon och lokal till förfogande för den som skall medverka på telefon i ett domstolssammanträde. Den som skall medverka per telefon vid domstolssammanträdet får kallas till domstol eller någon annan myndighet eller inrättning på den ort där han eller hon brukar vistas eller på annan lämplig ort. Företrädesvis bör kallelsen gälla inställelse vid tingsrätt eller polismyndighet. Den domstol hos vilken någon skall medverka per telefon, skall på lämpligt sätt förvissa sig om identiteten hos den medverkande och att tillämpliga regler för deltagande i ett domstolsförfarande följs (förordningen [1996:272] om användningen av telefon vid domstolssammanträde).

Ovan nämnda förordning kan tillämpas vid medverkan per telefon i en muntlig förhandling i förvaltningsdomstol. Som påpekats vid remissbehandlingen bör en justering av författningstexten göras, så att det i förordningen anges att kallelse företrädesvis bör gälla inställelse vid tingsrätt, länsrätt eller polismyndighet. För det fall att förvaltningsdomstolen förordnar om att en förhandling skall hållas inom stängda dörrar, får personal vid den myndighet som ställer utrustning och lokaler till förfogande för den som skall delta på telefon i en muntlig förhandling vara behjälplig med de praktiska arrangemangen. För det fall att den som skall delta på telefon i den muntliga förhandlingen befinner sig i hemmet, på arbetsplatsen eller dylikt, får domstolen på lämpligt sätt förvissa sig om att förordnandet om stängda dörrar respekteras.

När det sedan gäller frågan om möjligheten för rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid en muntlig förhandling där någon medverkar per telefon, vill regeringen framhålla att domstolen när den tar ställning till om någon skall kallas att medverka genom förmedling av telefonteknik självfallet måste ta även ordningsfrågan under bedömning. Mot bakgrund av de allmänna domstolarnas positiva erfarenhet av användning av telefonteknik finns det dock knappast anledning att tro att ordningsfrågan skall bli något reellt problem.

7.5 Påföljder vid utevaro m.m.

Regeringens förslag: Bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro skall inte gälla den som kallas att medverka per telefon i en muntlig förhandling.

Promemorians förslag stämmer överens med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer anser att medverkan per telefon i en muntlig förhandling skall likställas med skyldigheten att inställa sig personligen, varför någon form av påföljd för utevaro utan giltigt skäl bör införas.

Skälen för regeringens förslag: Användningen av telefon i allmän förvaltningsdomstol bör – liksom användningen av telefon och videokonferens i allmän domstol och videokonferens i allmän förvaltningsdomstol – bygga på frivillighet. Om det finns anledning anta att någon inte kommer att medverka per telefon i en muntlig förhandling, bör rätten avstå från att använda denna möjlighet och i stället kalla den som skall

delta i förhandlingen på vanligt sätt. Detta gäller både för parter och andra som skall medverka per telefon i en muntlig förhandling. Något uttalat behov av att införa ett påföljdssystem med sanktioner för underlåtenhet att medverka per telefon i en muntlig förhandling, som Sammanslutningen för Sveriges Juridiska byråer föreslagit, torde därmed inte föreligga. Lagens bestämmelser om kallelser och förelägganden gäller inte den som kallas att medverka per telefon i en muntlig förhandling.

8 En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål

8.1 Inledning

Arbetslöshetskassorna är privaträttsliga föreningar. Varje arbetslöshetskassa står under ledning av en styrelse, som svarar för kassans organisation och förvaltningen av kassans angelägenheter. Styrelsen kan bemyndiga annan att företräda kassan och teckna dess firma, om inte ett förbud mot sådant bemyndigande har tagits in i stadgarna.

Arbetslöshetskassorna är inte organiserade på ett enhetligt sätt när det gäller var besluten i arbetslöshetsförsäkringsärendena fattas. Kassorna bestämmer själva var besluten skall fattas. På vissa arbetslöshetskassor fattas både det första beslutet och omprövningsbeslutet på central nivå. På andra kassor fattas det första beslutet i vissa frågor lokalt, medan omprövning sker centralt. I återigen andra kassor fattas det första beslutet alltid lokalt och omprövning sker alltid centralt. När det gäller den kompletterande arbetslöshetskassan, Alfa, fattas både det första beslutet och omprövningsbeslutet på något av kassans kontor i Borås, Hemse, Ljusdal eller Olofström.

Det finns för närvarande 39 arbetslöshetskassor inklusive arbetslöshetskassan Alfa. Av dessa 39 kassor har enligt AMS 19 lokal administration. 37 av kassorna har sin centrala organisation eller – såvitt avser de kassor som har lokal administration – sitt huvudkontor i Stockholm. Av kassorna med lokal administration har 18 sitt huvudkontor i Stockholm.

Arbetslöshetskassornas beslut i fråga om rätt till ersättning enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring överklagas enligt huvudregeln hos allmän förvaltningsdomstol (49 §). Besluten får inte överklagas av enskild innan kassan har omprövat sitt beslut (50 § samma lag). Beträffande arbetslöshetskassornas beslut om rätt till medlemskap enligt lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor gäller motsvarande regler. Kassans beslut får alltså överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, men får inte överklagas av enskild innan kassan omprövat sitt beslut (95 och 96 §§ samma lag). Det nu sagda innebär att den enskilde, efter att ha fått del av omprövningsbeslutet, måste ta ett nytt initiativ, om han eller hon önskar att ärendet skall tas upp av länsrätten. Kassans första beslut anses förenat med endast en rätt för den enskilde att begära omprövning och överklaganderätten anses i stället knuten till det beslut som fattas med

anledning av omprövningen. Detta framgår av vissa förarbetsuttalanden som gjorts vid ändringar i den tidigare gällande lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och den tidigare gällande lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd (prop. 1983/84:126 s. 19). Dessa lagar upphävdes vid 1997 års utgång. Sedan den 1 januari 1998 gäller i stället lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. De nya lagarna behandlas närmare i avsnitt 8.5. Nyss återgivna förarbetsuttalanden äger fortfarande aktualitet.

8.2 Tidigare forumbestämmelser

Arbetslöshetskassornas beslut i ärende om medlems rätt till ersättning eller medlemskap i en arbetslöshetskassa överklagades tidigare till Arbetsmarknadsstyrelsen. Arbetsmarknadsstyrelsens beslut överklagades fram till den 1 juli 1993 enligt huvudregeln hos Försäkringsöverdomstolen. Därefter överklagades Arbetsmarknadsstyrelsens beslut i ärende angående ersättning eller medlemskap enligt huvudregeln hos länsrätt. Från länsrätt kunde sedan överklagande ske till kammarrätten. Försäkringsöverdomstolen var alltså slutinstans i målen.

När det gällde frågan hos vilken länsrätt överklagandet skulle ske kom detta att regleras i ett nytt stycke i 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. I det nyinförda stycket angavs att mål som överklagades från Arbetsmarknadsstyrelsen enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd skulle prövas av länsrätten i det län i vilket den arbetslöshetskassa eller den länsarbetsnämnd som beslutat i första instans var belägen. I förarbetena (prop. 1992/93:215 s. 26) angavs att "Med belägen avses för arbetslöshetskassa orten där styrelsen har sitt säte. Styrelsens säte skall enligt 43 § lagen om arbetslöshetsförsäkring anges i kassans stadgar".

Den 1 oktober 1994 upphävdes den särskilda forumregeln i 14 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, för beslut som överklagades från Arbetsmarknadsstyrelsen enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Bestämmelsen ersattes av en allmän forumregel för förvaltningsmål (se vidare avsnitt 8.3 nedan).

Försäkringsöverdomstolen lades ned den 1 juli 1995 och Regeringsrätten blev från och med detta datum slutinstans i här aktuella mål. Med verkan från och med den 1 oktober 1995 slopades Arbetsmarknadsstyrelsen som överklagandeinstans och överklaganden i ärenden om ersättning och medlemskap går nu direkt till länsrätten.

8.3 Den allmänna forumregeln för förvaltningsmål

Första steget i instansordningsreformen för de allmänna förvaltningsdomstolarna trädde i kraft den 1 oktober 1994 (prop. 1993/94:133, bet. 1993/94:JuU24, rskr. 1993/94:319). Det fanns dessförinnan i författning inte någon allmän forumregel för länsrätterna. Genom reformen kom

forumfrågan vad gäller överklagande till länsrätt att regleras i 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Enligt den bestämmelsen skulle ett beslut överklagas till den länsrätt inom vars län ärendet först prövats, om inte regeringen för visst slag av mål föreskrev något annat. Samtidigt med införandet av denna bestämmelse upphävdes den i avsnitt 8.2 berörda särskilda forumbestämmelsen i 14 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar för mål enligt bl.a. lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring.

Inför tillskapandet av Västra Götalands län justerades den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar något (SFS 1997:1088). Sedan den 1 januari 1998 gäller att ett beslut skall överklagas till den länsrätt inom vars *domkrets* ärendet först prövats, om inte regeringen för visst slag av mål föreskriver något annat.

I propositionen 1993/94:133 (s. 32) bemötte regeringen ett önskemål från några remissinstanser om att vissa måltyper skulle koncentreras till vissa länsrätter och anförde därvid bl.a. följande. Skall man sträva efter en principiell ordning där länsrätterna har generell kompetens som första instans inom förvaltningsrättskipningen, är det mest följdriktigt att så många måltyper som möjligt förekommer i alla länsrätter och att "specialfora" bland dessa undviks så mycket som möjligt. Härtill kommer att det uppnås en bättre lokal förankring om målen sprids på alla länsrätter. Huvudprincipen skall således vara att den länsrätt är behörig inom vars domkrets beslutsmyndigheten är belägen eller ärendet först prövats.

Regeringen anförde vidare i propositionen (s. 31 och 32) att i de fall en central eller regional förvaltningsmyndighet har överprövat ett lokalt fattat beslut är alltså den länsrätt behörig att pröva ärendet, inom vars län det första beslutet har fattats. Avvikelser från denna princip skall endast göras om starka skäl talar för en annan ordning. Enbart det förhållandet att det rör sig om ett begränsat antal mål är inte ett sådant skäl.

8.4 Regeringsrättens avgörande RÅ 1997 ref. 13

Regeringsrätten har i rättsfallet RÅ 1997 ref. 13 avgjort frågan om forum vid överklagande i det fall där en arbetslöshetskassa har lokal administration, och funnit att det första beslutet som fattas på ett lokalkontor inte skall styra valet av behörig länsrätt. Regeringsrätten har slagit fast att ett beslut i ett sådant fall i stället skall överklagas till länsrätten i det län där kassans styrelse har sitt säte, och alltså inte till länsrätten i det län där lokalkontoret är beläget.

I avgörandet anförde Regeringsrätten bl.a. följande. Den ordning för beslutsfattande som gäller vid arbetslöshetskassor med lokal administration är enligt Regeringsrättens mening att se som en praktisk förestavad lösning på frågan om behörigheten att primärt företräda kassan. Även de lokala s.k. första besluten är i enlighet med associationsrättsliga principer att betrakta som av kassan fattade beslut. Vare sig dessa beslut fattas på lokal eller central nivå skall de vid ett överklagande omprövas och omprövningen görs av beslutsorganet självt. De s.k. första besluten är

således inte att jämställa med sådana på lokal nivå självständigt fattade myndighetsbeslut som vid ett överklagande styr valet av behörig länsrätt. Arbetslöshetskassornas omprövningsbeslut skall därför enligt Regeringsrätten överklagas till den länsrätt inom vars domkrets kassan är belägen, dvs. där kassans styrelse har sitt säte.

I RÅ 1997 ref. 13 behandlades bl.a. vissa bestämmelser i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring. Som framgått i avsnitt 8.1 är denna lag numera upphävd. Sedan den 1 januari 1998 gäller i stället lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. Den nya lagstiftningen innebär dock ingen förändring i sak beträffande de bestämmelser som är av betydelse för den i detta ärende aktuella forumfrågan.

Enligt uppgift från Arbetsmarknadsstyrelsen år 1997 innebär Regeringsrättens avgörande att uppskattningsvis 95 procent av överklagandena av ersättningsbeslut enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring kommer att prövas av Länsrätten i Stockholms län. Redan tidigare var dock prövningen av överklaganden i dessa mål koncentrerad till Länsrätten i Stockholms län, som enligt Arbetsmarknadsstyrelsen prövade uppskattningsvis 85 procent av dessa.

8.5 Något om lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor samt tidigare gällande lagar på området

Sedan den 1 januari 1998 gäller alltså lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. Den förstnämnda lagen utgör i huvudsak en sammanslagning och omarbetning av lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Dagpenning i form av grundbeloppet i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring kan sägas utgöra en motsvarighet till det kontanta arbetsmarknadsstödet, som tidigare utgick enligt den numera upphävda lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Dagpenning i form av inkomstrelaterad ersättning, som utgår enligt den nya lagen om arbetslöshetsförsäkring, utgör en motsvarighet till den inkomstrelaterade ersättningen enligt den tidigare gällande lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring.

Både beslut om dagpenning i form av grundbelopp och inkomstrelaterad ersättning fattas sedan den 1 januari 1998 av arbetslöshetskassorna. Detta innebär en förändring såvitt gäller beslutande instans avseende dagpenning i form av grundbeloppet. Förut gällde nämligen att vissa länsarbetsnämnder, närmare bestämt fyra sådana, beslutade om det kontanta arbetsmarknadsstödet.

Fram till den 1 januari 1998 gällde att – efter det att obligatorisk omprövning skett – beslut i ärenden om kontant arbetsmarknadsstöd överklagades till den länsrätt inom vars län den länsarbetsnämnd som beslutat i ärendet var belägen. Dessa mål spriddes alltså på flera länsrätter, till skillnad från vad som blev fallet beträffande arbetslöshetsförsäkringsmålen efter Regeringsrättens avgörande, RÅ 1997 ref. 13.

I lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor finns regler om arbetslöshetskassorna och deras organisation m.m. Tidigare återfanns dessa regler i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, som alltså både innehöll regler om ersättningsfrågor och föreningsrättsliga bestämmelser för arbetslöshetskassorna.

8.6 Införande av en särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål

Regeringens förslag: En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål införs, som innebär att behörig länsrätt att pröva ett överklagande av ett beslut av en arbetslöshetskassa om rätt till arbetslöshetsersättning och rätt till medlemskap i kassan, är den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.

Promemorians förslag stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag. Med anledning av förslag från Kammarrätten i Stockholm och Kammarrätten i Jönköping har den språkliga utformningen av forumbestämmelsen justerats.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna har inget att invända mot förslaget eller tillstyrker detta, däribland Länsrätten i Stockholms län och Arbetslöshetskassornas Samorganisation (SO), som är en intresseorganisation till vilken samtliga arbetslöshetskassor är anslutna. Det har emellertid under hand inhämtats att SO inte längre tillstyrker förslaget. SO har därvid anfört att den anser att dagens forumregel bör behållas. Om forumregeln skall ändras bör regeln enligt SO anknytas till den enskildes bostadsort. Två av remissinstanserna, Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), avstyrker förslaget. AMS har under hand uppgett att styrelsen vidhåller sitt avstyrkande. Kammarrätten i Stockholm är tveksam till förslaget, bl.a. med hänsyn till att förslaget torde innebära en tämligen ringa omfördelning av mål. – AMS och TCO anför bl.a. att den eftersträvade spridningen av arbetslöshetsförsäkringsmål inte kommer att uppnås, eftersom det rör sig om ett begränsat antal ytterligare mål som kommer att fördelas, samt att prejudikatbildningen underlättas om den nuvarande ordningen får bestå. – Kammarrätten i Jönköping har ifrågasatt om promemorians förslag beträffande "det första beslutet i ärendet" ger en tillräckligt klar anvisning om att det är det lokalt fattade beslutet som avses. Kammarrätten har därvid anfört att ett alternativ måhända skulle kunna vara att i stället skriva "det första beslutet i saken".

Skälen för regeringens förslag: Som nämnts i avsnitt 8.4. har Regeringsrätten i rättsfallet RÅ 1997 ref. 13 avgjort frågan om forum. Regeringsrätten har funnit att det första beslutet som fattas på ett lokalkontor inte skall styra valet av behörig länsrätt. Detta gäller mot bakgrund av arbetslöshetskassornas speciella organisation. Regeringsrätten har slagit fast att ett beslut i ett sådant fall i stället skall överklagas till länsrätten i det län där kassans styrelse har sitt säte. Mot bakgrund av avgörandet har prövningen av överklaganden i arbetslöshetsförsäk-

ringsmål nästan uteslutande kommit att koncentreras till Länsrätten i Stockholms län. Prop. 1999/2000:142

En principiell utgångspunkt till grund för den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar utgör bl.a. principen om att så många måltyper som möjligt bör förekomma i alla länsrätter. För att kunna upprätthålla en ordning där länsrätterna har generell kompetens inom förvaltningsrättskipningen, men med möjlighet till viss specialisering inom domstolen, är det enligt regeringens mening av största betydelse och mest följdriktigt att så många måltyper som möjligt förekommer i alla länsrätter och att "specialfora" bland dessa undviks så mycket som möjligt. Den huvudprincip som framhölls vid införandet av den allmänna forumregeln, nämligen att den länsrätt är behörig inom vars domkrets beslutsmyndigheten är belägen eller ärendet först prövats bör enligt regeringens mening gälla, om inte starka skäl talar för en annan ordning. Vi delar alltså den bedömning som den dåvarande regeringen gjorde vid införandet av den allmänna forumregeln (se prop. 1993/94:133 s. 32).

Som skäl mot promemorians förslag om en särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål har några remissinstanser anfört att prejudikatbildningen underlättas om nuvarande ordning får bestå. Enligt regeringens uppfattning skulle argument om "specialfora" och enhetligare praxisbildning m.m. kunna anföras när det gäller en mängd måltyper i länsrätterna. Det åberopade argumentet är enligt vår mening inte tillräckligt för en särbehandling av arbetslöshetsförsäkringsmålen i förhållande till andra måltyper.

Det har vid remissbehandlingen, som ytterligare argument mot förslaget om en särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål, anförts att reformen inte skulle komma att innebära så stora förändringar i praktiken. Skälet till detta är bedömningen att reformen kommer att beröra ett begränsat antal mål. Det har även anförts att spridningen av målen skulle bli ojämn, p.g.a. att arbetslöshetskassorna saknar enhetlig organisation och beslutsordning.

I likhet med vad som uttalades av den dåvarande regeringen när den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar infördes (prop. 1993/94:133 s. 32), anser vi att enbart det förhållandet att ett begränsat antal mål kan komma att beröras inte motiverar en avvikelse från den nu gällande huvudprincipen, att behörig länsrätt att pröva ett överklagande är den inom vars domkrets ärendet först prövats. I detta sammanhang förtjänar det för övrigt att särskilt poängteras att arbetslöshetskassorna har tillförts ytterligare en ärendekategori, i och med att prövningen av dagpenning i form av grundbeloppet numera beslutas av arbetslöshetskassorna. Som nämnts i avsnitt 8.5 var förut vissa länsarbetsnämnder beslutande instans beträffande det kontanta arbetsmarknadsstödet. I och med att ytterligare en ärendekategori har tillförts arbetslöshetskassorna torde antalet mål som berörs av den föreslagna forumreformen bli högre än vad som annars skulle ha varit fallet.

Regeringen anser avslutningsvis att avsaknaden av enhetlig organisation och beslutsordning hos arbetslöshetskassorna inte heller är

ett skäl som har en sådan styrka att den idag gällande huvudprincipen ovan bör få ge vika.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att det för arbetslöshetsförsäkringsmålen bör införas en särskild forumregel, av innebörd att behörig länsrätt att pröva ett överklagande av ett beslut av en arbetslöshetskassa om rätt till arbetslöshetsersättning och rätt till medlemskap i kassan, är den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats. I likhet med vad Kammarrätten i Jönköping anført anser regeringen att det är mer klagande att i forumregeln tala om "saken" i stället för "ärendet".

När det gäller frågan om forumregelns placering i författning har Lagrådet i sitt yttrande hänvisat till ett tidigare yttrande (prop. 1999/2000:105 s. 183) och anført i huvudsak följande. 14 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar bygger på att det är regeringen som skall föreskriva om undantag från huvudregeln att behörig länsrätt är den inom vars domkrets ett ärende först har prövats. I enlighet härmed förordar Lagrådet att de föreslagna lagändringarna i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor utgår, och att motsvarande bestämmelser i stället tas in i förordning, lämpligen förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m. Lagrådet hänvisar härvid till vad som anført i ovan nämnda proposition (s. 75).

I Lagrådets yttrande i propositionen 1999/2000:105 Vissa punktskattefrågor, anförde Lagrådet bl.a. följande beträffande förslaget om ändring i 8 kap. 1 § lagen om punktskatter och prisregleringsavgifter (s. 183). Nuvarande lagstiftningssystematik bygger på att det är regeringen som skall föreskriva om undantag från huvudregeln i 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, att behörig länsrätt är den inom vars domkrets ett ärende först prövats. Att i en rad lagar införa en bestämmelse om överklagande som direkt pekar ut Länsrätten i Dalarnas län som överinstans, på motsvarande sätt som skett i 20 kap. 1 § andra stycket mervärdesskattelagen (1994:200), gör lagstiftningen alltför inkonsekvent. Valet står mellan att antingen – i enlighet med 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar – reglera behörigheten för Länsrätten i Dalarnas län genom bestämmelser i förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m. eller gå vidare med lagbestämmelser i saken. I det förra fallet behövs inte den i lagrådsremissen föreslagna lagändringen som anger att överklagande av Riksskatteverkets beslut skall ske hos nämnda länsrätt. I det senare fallet bör 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar ändras så att det framgår att huvudregeln där gäller om inte för ett visst slag av mål föreskrivs annat i lag eller förordning.

I propositionen 1999/2000:105 (s. 75) anförde regeringen angående överprövning av beslut bl.a. följande. Bestämmelser om överklagande av beslut i punktskattefrågor finns i ett antal lagar. Även om ett flertal av dessa lagar hänvisar till förfarandereglerna i lagen om punktskatter och prisregleringsavgifter bör för tydlighetens skull även i dessa fall särskilt föreskrivas att besluten överklagas till Länsrätten i Dalarnas län. Lagrådet har i sitt yttrande anført att en sådan reglering kan införas antingen genom en ändring i förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars

behörighet m.m. eller genom lagbestämmelser. Regeringen anser att regleringen lämpligen bör införas genom förordningsbestämmelser och avser att utfärda sådana regler.

Lagrådet har alltså i prop. 1999/2000:105 anfört att valet står mellan att reglera forumfrågan i förordning eller lag, och att – för det fall att forumfrågan regleras i lag – en ändring bör göras i 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. I förevarande lagstiftningsärendet har Lagrådet förordat att de föreslagna lagändringarna i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor skall utgå och att forumbestämmelserna i stället tas in i förordning.

I prop. 1999/2000:105 valde regeringen av praktiska skäl att reglera den i det ärendet aktuella forumfrågan i förordningen om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m. I förevarande lagstiftningsärendet anser regeringen dock att det blir mer tydligt om den ändrade forumregeln tas in i anslutning till de bestämmelser som anger att vissa beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Regeringen anser således att forumfrågan skall regleras i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor. I enlighet med vad Lagrådet anfört i prop. 1999/2000:105 bör därför 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar ändras, så att det framgår att huvudregeln beträffande forum i förvaltningsmål gäller, om det inte för visst slag av mål föreskrivs annat i lag eller förordning.

Lagrådets synpunkter beträffande övergångsbestämmelserna i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor behandlas i avsnitt 11.1.

Mot bakgrund bl.a. av de senaste årens regionalisering av förvaltningsmyndigheter har det uppkommit behov av att se över den allmänna forumregeln för förvaltningsmål i 14 § andra stycket lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Genom regionaliseringen har nämligen vissa myndigheter numera större verksamhetsområden än länsrätternas domkretsar, som i normalfallet omfattar ett län. En utredare kommer därför att förordnas för att se över forumregeln. Detta beräknas komma att ske under andra halvåret år 2000. Utredaren kommer bl.a. att få till uppgift att undersöka om en ny forumregel, som anknyter till bostadsort eller hemvist, skulle kunna styra till vilken länsrätt ett förvaltningsmål skall överklagas. Översynen kommer även att omfatta frågan om en sådan forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål. Eftersom en avsevärd tid torde komma att förflyta innan en sådan ny forumbestämmelse för arbetslöshetsförsäkringsmål skulle kunna träda i kraft anser regeringen att det är angeläget att nu, som ett första steg, införa den ovan nämnda särskilda forumregeln för arbetslöshetsförsäkringsmål.

9.1 Bakgrund

I rättegångsbalken infördes den 1 april 1999 (SFS 1999:84) bestämmelser om att en domstol som har underlåtit att fatta beslut i någon fråga i samband med ett måls avgörande får komplettera sitt avgörande inom sex månader från att det vann laga kraft, om en part begär det och motparten godtar det. Regleringen gäller både tvistemål och brottmål (17 kap. 15 § och 30 kap. 13 § rättegångsbalken).

I propositionen som behandlade den aktuella frågan (prop. 1998/99:37 s. 33) anförde regeringen bl.a. följande. En dom eller ett slutligt beslut får kompletteras inom två veckor från avgörandet, om rätten av förbiseende har underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband därmed. Regeringen föreslog att denna tidsfrist skulle utsträckas till sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades skulle dock enligt förslaget förutsätta att en part yrkat detta och att motparten inte motsatte sig det.

I propositionen (s. 34) anförde regeringen vidare bl.a. följande. Komplettering av ett avgörande får ske om rätten av förbiseende har underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med en dom eller ett slutligt beslut. Det kan t.ex. gälla ett kostnadsyrkande som rätten glömt att ta ställning till i samband med målets avgörande. Komplettering kan däremot inte avse prövning av något moment som rör själva saken. Före ett beslut om komplettering skall parterna få tillfälle att yttra sig, om det inte är uppenbart obehövligt. Beslutet är att betrakta som ett slutligt beslut och kan överklagas. Enligt dagens ordning får komplettering ske senast inom två veckor från det att avgörandet meddelades. Anledningen till denna tidsbegränsning är att man velat ge parterna rimlig tid att överklaga avgörandet i dess helhet, efter det att de sett kompletteringsbeslutet.

Avslutningsvis anförde regeringen i den aktuella frågan i huvudsak följande. Utredningen har när det gäller komplettering sett över vilka möjligheter som kan finnas att utvidga dess tillämpningsområde. Det står klart att komplettering inte heller fortsättningsvis skall kunna omfatta moment som rör själva saken. Däremot kan det finnas skäl att bryta igenom tvåveckorsgränsen. Detta skulle göra att man i fler fall än nu kan undvika överklagande eller klagan över domvilla, vilket skulle kunna vara till fördel för både parter och för domstolsväsendet. Utredningen har föreslagit att komplettering skall få ske ända fram till sex månader efter det att avgörandet vann laga kraft. Sexmånadersgränsen är satt för att korrespondera med tidsgränsen för att klaga över domvilla i den aktuella situationen. Förutsättning för att komplettering skall kunna ske senare än två veckor efter att avgörandet meddelades skall vara att en part begär kompletteringen och att motparten inte motsätter sig den. Regeringen anförde att den bedömde det som betydligt enklare och som en klar vinst om en underlåtenhet av rätten kan åtgärdas genom komplettering i stället för att överklagande eller klagan över domvilla skulle behöva tillgripas. Att i vissa fall två alternativa handlingssätt stod till buds utgjorde enligt

regeringens mening ingen direkt nackdel. Regeringen förordade därför att utredningens förslag skulle genomföras (prop. 1998/99:37 s. 34).

Lagrådet anförde vid behandlingen av förslaget att motsvarande behov av komplettering efter den tidpunkt då en dom eller ett beslut vunnit laga kraft kan finnas även för förvaltningsprocessens del. Regeringen anförde därvid att detta skulle uppmärksammas vid den fortsatta reformeringen av förvaltningsprocessen (prop. 1998/99:37 s. 34).

9.2 En utvidgad möjlighet att komplettera avgöranden i allmän förvaltningsdomstol

Regeringens förslag: Ett avgörande får, enligt dagens ordning, kompletteras inom två veckor från avgörandet, om domstolen av förbiseende har underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med avgörandet. Denna tidsfrist föreslås bli utsträckt till sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades skall dock förutsätta att en part begärt detta och att någon annan part inte motsätter sig det.

Regeringens förslag skiljer sig från promemorians förslag på så sätt att orden "uppenbart obehövligt" i 32 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291) har ersatts med ordet "obehövligt". I förhållande till promemorians förslag har dessutom ett tillägg av redaktionell art gjorts i nu nämnt stycke, så att det av lagtexten tydligt framgår att beslutet om rättelse eller komplettering om möjligt skall antecknas på varje exemplar av den dom eller det beslut som rättas eller kompletteras. Dessutom har 32 § första och tredje stycket förvaltningsprocesslagen justerats något språkligt.

Remissinstanserna: Det övervägande antalet remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Dock har några remissinstanser påpekat att promemorians förslag i 32 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen innebär en skärpning i förhållande till vad som gäller idag, i och med att ordet "obehövligt" föreslås ändras till orden "uppenbart obehövligt".

Skälen för regeringens förslag: För de allmänna förvaltningsdomstolarna gäller – i likhet med vad som före den 1 april 1999 var fallet för de allmänna domstolarnas del vid tillämpning av rättegångsbalken – att domstolen inom två veckor från det att ett avgörande meddelades får komplettera detta, om domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med avgörandet. Om det inte är obehövligt skall parterna få tillfälle att yttra sig innan komplettering sker (32 § andra och tredje stycket FPL).

Möjligheten till komplettering av en domstols avgörande infördes i rättegångsbalken och förvaltningsprocesslagen vid samma tidpunkt, den 1 juli 1990 (SFS 1990:443 och 1990:452). Departementschefen anförde i propositionen (1989/90:71 s. 51 f.) att hon förordade att det för de allmänna förvaltningsdomstolarnas del i 32 § förvaltningsprocesslagen skulle införas en möjlighet till komplettering motsvarande den som hon

föreslagit i 17 kap. 15 § och 30 kap. 13 § rättegångsbalken. Några särskilda överväganden rörande förvaltningsdomstolarna gjordes inte.

De nya bestämmelserna i rättegångsbalken om komplettering av en domstols avgörande inom sex månader efter det att avgörandet vann laga kraft har motiverats med att sexmånadersgränsen skall korrespondera med tidsgränsen för att klaga över domvilla i den aktuella situationen (se avsnitt 9.1). I förvaltningsprocessen finns inget domvilloinstitut. Domvillofallen ingår i stället i resningsinstitutet. Resning regleras i 11 kap. 11 § regeringsformen och 37 b § förvaltningsprocesslagen. Dessa lagrum anger inte någon tidsgräns inom vilken en begäran om resning skall ges in. Trots detta förhållande bör regleringen i förvaltningsprocesslagen av frågan om komplettering av en domstols avgörande stämma överens i sak med motsvarande regleringar i rättegångsbalken. Starka skäl talar för att de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna skall ha möjlighet att tillämpa likartade förfaranderegler när det finns förutsättningar för detta. Så är fallet i denna fråga. Regeringen föreslår således att den tidsfrist inom vilken ett avgörande får kompletteras utsträcks till sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades skall dock förutsätta att en part begärt detta och att någon annan part inte motsätter sig det.

Den språkliga avfattningen i övrigt i 32 § förvaltningsprocesslagen bör också huvudsakligen anpassas till rättegångsbalkens lydelse. Till skillnad från vad som föreslås i promemorian bör detta dock inte gälla frågan i vilka fall parterna enligt tredje stycket skall få tillfälle att yttra sig, innan beslut om rättelse eller komplettering fattas. I likhet med vad som gäller idag anser regeringen nämligen att parterna bör få tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövt och således inte – vilket föreslås i promemorian – uppenbart obehövt. Dessutom bör den språkliga utformningen i tredje stycket förtydligas, genom att det i lagtexten anges att beslutet om rättelse eller komplettering skall antecknas på varje exemplar av den dom eller det beslut som rättas *eller kompletteras*.

10 Ersättning av allmänna medel utanför rättssalen efter inställelse till muntlig förhandling

10.1 Bakgrund

I propositionen 1999/2000:26 Effektivisering av förfarandet i allmän domstol (s. 81), gjorde regeringen bl.a. bedömningen att beslut om ersättning av allmänna medel till förhörspersoner och tolkar skall kunna fattas utanför rättssalen av annan än rätten. I propositionen (s. 82 f.) anfördes bl.a. följande. Formerna för beslut om ersättning av allmänna medel till vittnen m.fl. är en fråga som har varit aktuell i de senaste årens diskussioner om renodlingen av den dömande verksamheten. Enligt dagens ordning fattas sådana beslut av den fullsuttna rätten under huvudförhandlingen. Både av renodlingskäl och av andra skäl kan detta

ifrågasättas. Ersättningsfrågorna kan uppfattas som irriterande avbrott, särskilt i besvärliga och krävande huvudförhandlingar. Det är dessutom i många fall obehagligt för målsägande och vittnen att inför publik behöva redogöra för sina ersättningsanspråk och eventuellt få dem ifrågasatta. Vidare är det ett slöseri med arbetskraft att en fullsutten rätt skall syssla med dessa frågor i stället för att arbeta med att avgöra målet. Det finns också en risk att ersättningsfrågorna blir styvmoderligt behandlade på grund av de pressade förhållanden under vilka de handläggs. Det finns alltså flera goda skäl att ändra nuvarande ordning. – En ordning där det blir möjligt för annan än rätten att fatta beslut om ersättning av allmänna medel utanför rättssalen ger domstolarna stora möjligheter att organisera beslutsfattandet på det sätt som passar den enskilda domstolen bäst, och i de domstolar där det finns möjligheter att fatta besluten utanför rättssalen uppnås de fördelar för vittnen och målsägande som har angetts tidigare.

I den lagrådsremiss som föregick propositionen föreslogs att bestämmelsen i 36 kap. 24 § tredje stycket rättegångsbalken om ersättning till vittnen i brottmål och tvistemål skulle ändras så att det föreskrevs att ersättning som skulle utgå av allmänna medel fastställdes genom *rättens försorg* i stället för av *rätten*. Lagrådet ansåg dock att en sådan ändring var överflödig och att beslutet meddelas i rättens namn oavsett vem som inom domstolen fastställer ersättningen (fullsutten rätt, domstolssekreterare eller notarie). Regeringen anslöt sig i propositionen till Lagrådets bedömning. Mot den bakgrunden behövde någon ändring i den ovan nämnda bestämmelsen i rättegångsbalken inte göras.

I propositionen (s. 84) anfördes slutligen att det inte finns några uttryckliga bestämmelser om vem som på rättens vägnar beslutar om ersättning till tolk. Regeringen ansåg av detta skäl att någon lagändring inte behövdes, för att beslut om sådan ersättning skall kunna delegeras. En ändring i förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion, av innebörd att lagmannen får förordna tingsnotarier och andra anställda att besluta om ersättning av allmänna medel till tolk, målsägande, vittnen eller någon annan kommer dock att göras. En liknande ändring kommer att göras i förordningen (1996:379) med hovrättsinstruktion och i förordningen (1996:377) med instruktion för Högsta domstolen.

10.2 En flexibel ordning för beslut om ersättning av allmänna medel i allmän förvaltningsdomstol

Regeringens bedömning: Beslut om ersättning av allmänna medel till enskild part, vittne, sakkunnig, tolk samt medlare i s.k. föräldrabalksmål skall kunna fattas utanför rättssalen av annan än rätten i den sammansättning som dömer i målet.

Promemorians bedömning stämmer huvudsakligen överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Ett par remissinstanser avstyrker eller ifrågasätter förslaget. Några remissinstanser har anfört att möjlig-

heten att fatta beslut om ersättning av allmänna medel utanför rättssalen även bör gälla ersättning till medlare i föräldrabalksmål.

Skälen för regeringens bedömning: Enskild part, som inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse (15 § FPL). Vittnen och sakkunniga, som inställt sig till en muntlig förhandling, får också tillerkännas rätt till ersättning av allmänna medel för sin inställelse. Detta gäller även när en enskild part som inte har rättshjälp har påkallat förhöret. Parten kan dock i vissa fall förpliktas att ersätta staten dess kostnad (26 § FPL).

Ersättning som skall betalas av allmänna medel fastställs av rätten enligt bestämmelserna i förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. Ersättning betalas för kostnader för resa, uppehälle och annan ekonomisk förlust, vanligen förlorad arbetsförtjänst (tidsspillan). Beloppen bestäms i hög grad efter schablon. Taket för ersättning för tidsspillan höjdes den 1 september 1999 från 300 kr till 700 kr (SFS 1999:706).

Den som fullgör uppdrag som tolk på annat sätt än i tjänsten har rätt till skäligen ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning till tolk vid muntlig översättning. Kostnad för tolk betalas av allmänna medel (52 § FPL).

Enligt förordningen (1979:291) om tolktaxa skall ersättning till tolk vid bl.a. förvaltningsdomstol betalas enligt en taxa som fastställs av Domstolsverket. Förordningen gäller inte ersättning för skriftlig översättning.

Det finns flera goda skäl för att det även i de allmänna förvaltningsdomstolarna skall kunna fattas beslut om ersättning av allmänna medel utanför rättssalen av annan än rätten i den sammansättning som dömer i målet. Ett sådant skäl är den möjlighet till flexibilitet i handläggningen av ersättningsanspråk som förfarandet innebär. Även om behovet av ett sådant förfarande självfallet är större i de allmänna domstolarna, hindrar det inte att förfarandet skulle kunna komma även förvaltningsdomstolarna till godo. Beslut om ersättning av allmänna medel till enskild part, vittne, sakkunnig och tolk skall alltså enligt regeringens uppfattning kunna fattas utanför rättssalen av annan än rätten i den sammansättning som dömer i målet. I likhet med vad några remissinstanser anfört bör förfarandet även omfatta medlare enligt 21 kap. 2 § föräldrabalken.

I enlighet med den bedömning som görs i propositionen 1999/2000:26 finns det inte för förvaltningsdomstolarnas del något skäl att överväga lagändringar, för att möjliggöra att ersättningsbeslut skall kunna fattas utanför rättssalen av annan än rätten.

På motsvarande sätt som anförts i propositionen 1999/2000:26 bör en ändring i förordningen (1996:382) med länsrättsinstruktion göras, av innebörd att lagmannen får förordna notarier och andra anställda att besluta om ersättning enligt förordningen (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. och om ersättning till tolkar. Liknande ändringar bör göras i förordningen (1996:380) med kammarrättsinstruktion och förordningen (1996:378) med instruktion för Regeringsrätten.

11.1 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Försöksverksamheten med videokonferens skall pågå i två år. Lagen skall träda i kraft den 1 april 2001. Försöksverksamheten skall utvärderas fortlöpande.

Ändringarna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skall träda i kraft den 1 april 2001, liksom ändringarna i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Regeringens förslag innebär att lagändringarna skall träda i kraft senare än vad som föreslagits i de båda promemoriorna. Regeringens förslag om försöksverksamhetens längd överensstämmer med promemorianas förslag.

Remissinstanserna: Kammarrätten i Sundsvall anser att det är tveksamt om en så kort försöksperiod som två år kommer att ge tillräckligt underlag för en tillförlitlig utvärdering. Kammarrätten anser därför att en förlängning av försöksperioden bör övervägas.

Skälen för regeringens förslag: Syftet med en försöksverksamhet med videokonferens är att få underlag för bedömningen av frågan i vilken utsträckning videokonferensteknik bör kunna användas i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol i framtiden. Skälen för att låta införandet av videokonferensteknik inledas med en försöksverksamhet har redovisats i avsnitt 6.2. För att det skall vara möjligt att få ett bra beslutsunderlag bör försöksverksamheten enligt regeringens mening pågå i två år. Bl.a. mot bakgrund av att försöksverksamheten med videokonferens i allmän domstol kommer att pågå under två år, anser regeringen att en längre försöksperiod – i vart fall i dagsläget – inte är aktuell för de allmänna förvaltningsdomstolarnas del. Arbetet med utvärderingen av försöksverksamheten bör inledas redan i samband med ikraftträdandet.

Försökslagen bör träda i kraft den 1 april 2001. Lagen bör gälla till utgången av mars månad år 2003.

Ändringarna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) bör träda i kraft den 1 april 2001, liksom ändringarna i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

I enlighet med vad Lagrådet anfört i sitt yttrande i detta lagstiftningsärende bör övergångsbestämmelserna i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om arbetslöshetskassor utformas så att äldre bestämmelser gäller i fall där omprövningsbeslut har fattats före ikraftträdandet.

11.2 Kostnadseffekter

I likhet med vad som gällt för de allmänna domstolarna kommer införandet av en möjlighet till försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol att innebära att det uppstår kostnader för införskaffande av videokonferensutrustning i domstolslokalerna. För de allmänna domstolarnas del finansieras försöksverksamheten med video-

konferens i rättegång inom ramen för domstolsväsendets verksamhet. Finansieringen av en försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol skall ske på motsvarande sätt.

Införandet av en möjlighet att använda telefonteknik i muntlig förhandling torde innebära begränsade investeringskostnader för domstolarna. Reformen skall finansieras inom ramen för domstolsväsendets verksamhet.

Förslaget om att allmän förvaltningsdomstol skall få komplettera sitt avgörande inom sex månader från det att avgörandet vann laga kraft, om domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med avgörandet, torde komma att innebära en effektivisering för domstolsväsendet eftersom man i fler fall än nu kan undvika överklaganden eller ansökningar om resning.

Ändringarna i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar, lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor innebär inga ökade kostnader.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

1 § Vid handläggningen av mål i de allmänna förvaltningsdomstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer, får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Av paragrafen framgår att videokonferens skall få användas på försök vid de allmänna förvaltningsdomstolarna. De närmare skälen för att införa videokonferensteknik i allmän förvaltningsdomstol har redovisats i avsnitt 6.2.

Bestämmelserna i lagen är tillämpliga i både under- och överrätt.

2 § Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får delta i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller

2. om den muntliga förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

I paragrafen anges under vilka förutsättningar en part kan delta i muntlig förhandling genom videokonferens.

För att deltagande i en muntlig förhandling genom videokonferens överhuvudtaget skall vara möjlig fordras att en av de två förutsättningarna som anges i paragrafen är uppfyllda. Rätten måste göra bedömningen antingen att det lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller att den muntliga

förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

Beträffande den närmare innebörden av de förutsättningar som skall föreligga vid deltagande i muntlig förhandling genom videokonferens hänvisas till avsnitt 6.3.2.

När det gäller utformningen av 2 § har den föreslagna regleringen utformats med utgångspunkt i regleringen om användning av telefon och videokonferens i allmän domstol. Den föreslagna regleringen är avsedd att utgöra ett komplement till bestämmelserna om muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol.

När det gäller frågan i vilka måltyper användning av videokonferens i muntlig förhandling skulle kunna anses lämplig hänvisas till vad som behandlats i avsnitt 6.3.3.

3 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller

2. om bevisupptagning enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

I paragrafen anges under vilka förutsättningar det är möjligt att ta upp bevisning genom användning av videokonferens.

Användning av videokonferens vid bevisupptagning torde i första hand komma i fråga vid förhör med vittnen, men det bör även vara möjligt att höra sakkunniga med hjälp av denna teknik. Bevismedlet syn omfattas också av regleringen. Syn genom videokonferens kan tänkas komma till användning exempelvis i samband med ett sakkunnigförhör som sker genom videokonferens.

De uttalanden som gjorts om i vilka situationer det är lämpligt att låta bevisupptagning ske genom telefon bör i tillämpliga delar kunna tjäna som utgångspunkt för bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevisning genom videokonferens (se prop. 1986/87:89 s. 220). Möjligheterna till värdering av bevisningen får inte bli lidande av att upptagningen sker genom videokonferens. Vid användning av videokonferens torde dock möjligheterna att kunna värdera bevisning typiskt sett vara bättre än vid användning av telefon.

4 § I fråga om den som kallas till muntlig förhandling genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro. Kallelse till muntlig förhandling genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

Av *första stycket* följer att bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om förelägganden och påföljder vid utevaro inte gäller. De närmare skälen för detta har redovisats i avsnitt 6.5. Kallelse till muntlig förhandling genom videokonferens skall i stället utformas på det sätt som rätten finner lämpligt. Det krävs inte att den som skall delta uttryckligen samtycker till att delta i förhandlingen genom videokonferens. Om rätten finner att det finns förutsättningar att låta någon delta i en muntlig förhandling på detta sätt, skall domstolen kalla personen i fråga att inställa sig till den plats där den aktuella videokonferensutrustningen finns. Vid bedömningen av om det är lämpligt måste det självklart beaktas om det är sannolikt att den som enligt rättens bedömning kan delta i en muntlig förhandling genom videokonferens kommer att delta på detta sätt. Om rätten bedömer att det finns risk för att den som skall delta på detta sätt inte kommer att medverka vid en videokonferens bör man avstå från att använda denna möjlighet. I de flesta fallen kommer initiativet till deltagande genom videokonferens sannolikt att komma från parten eller den som skall höras och frågan torde då inte vålla något större problem.

Som framgår av första stycket skall rätten utforma kallelsen på det sätt den finner det lämpligt. Av kallelsen bör dock framgå att den som kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens har rätt att inställa sig i rättssalen.

Av *andra stycket* framgår att den som inte vill delta i en förhandling genom videokonferens har rätt att få inställa sig till förhandlingen på vanligt sätt. Om den som får en kallelse att inställa sig till en videokonferens föredrar att komma till domstolen bör det ankomma på honom eller henne att underrätta rätten om det. Om det kommer fram något som gör att det finns anledning för rätten att anta att någon som har kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens inte kommer att medverka, bör den dock inte förhålla sig passiv utan snarast möjligt vidta nödvändiga åtgärder för att förhandlingen skall kunna genomföras.

Av *sista stycket* framgår att den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten. Härav följer att den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens skall anses ha inställt sig på samma sätt som om inställelsen rent faktiskt ägt rum i rättssalen. Det innebär exempelvis att en part som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens och inställer sig genom ett ombud i rättssalen, skall anses ha inställt sig både personligen och genom ombud inför rätten. Det innebär vidare att om en part företräds av en ställföreträdare eller ett ombud som deltar i den muntliga förhandlingen genom videokonferens så har parten inställt sig inför rätten genom ställföreträdaren eller ombudet.

5 § Den som har kallats till en muntlig förhandling genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Den som kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens kommer att – i stället för att inställa sig till den domstol där förhand-

lingen äger rum – få inställa sig i en lokal där videokonferensutrustning finns. Det kommer följaktligen att kunna uppstå kostnader för den som kallas att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens. Av denna paragraf följer att den som har kallats till en muntlig förhandling på detta sätt har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

6 § Utan hinder av det förbud mot fotografering som följer av 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Enligt 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller – i fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling – bl.a. 5 kap. 9 § rättegångsbalken i tillämpliga delar. Enligt sistnämnda lagrum är det förbjudet att fotografera i rättssalen. För att bestämmelserna i försökslagen inte skall stå i strid mot det så kallade fotograferingsförbudet måste dessa undantas från förbudet. Genom denna bestämmelse möjliggörs användning av videokonferensutrustning i rättssalen.

Paragrafens lydelse har justerats redaktionellt i förhållande till lagrådsremissens förslag.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

14 § Om det i lag eller annan författning föreskrivs att talan skall väckas vid eller beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol, skall det göras vid en länsrätt.

Ett beslut skall överklagas till den länsrätt inom vars domkrets ärendet först prövats, om det inte för ett visst slag av mål föreskrivs annat i lag eller förordning.

Förekommer det vid mer än en länsrätt flera mål som har nära samband med varandra, får målen handläggas vid en av länsrätterna om det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part.

En länsrätt får, om det finns särskilda skäl och det kan göras utan avsevärd olägenhet för någon part, lämna över ett mål till en annan länsrätt som handlägger sådana mål.

Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan länsrätter meddelas av regeringen.

Andra stycket har ändrats så att det framgår att huvudregeln om forum i förvaltningsmål gäller, om det inte för ett visst slag av mål föreskrivs annat i lag eller förordning. Ändringen har tillkommit efter synpunkter från Lagrådet. Ändringen har behandlats i avsnitt 8.6.

12.3 Förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Prop. 1999/2000:142

14 § Till muntlig förhandling skall kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. Förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får medverka per telefon i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 42 kap. 10 § rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro gäller inte i fråga om sökande eller klagande och den som har att svara i målet, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

Andra stycket är nytt. Det ger förvaltningsdomstolen samma möjligheter att låta en part medverka per telefon i en muntlig förhandling i ett mål, som allmän domstol har möjlighet att låta en part delta i ett förberedelsesammanträde i tvistemål på det sättet enligt 42 kap. 10 § rättegångsbalken.

När en part medverkar per telefon i en muntlig förhandling gäller inte förvaltningsprocesslagens (1971:291) bestämmelser om kallelser, förelägganden och påföljder vid utevaro (jfr 42 kap. 10 § rättegångsbalken).

Genom en hänvisning i 8 § lagen (1977:729) om Patentbesvärsrätten har bl.a. 14 § förvaltningsprocesslagen motsvarande tillämpning i fråga om handläggning av mål i Patentbesvärsrätten. Detta får till följd att parter i Patentbesvärsrätten får möjlighet att medverka per telefon i en muntlig förhandling.

25 § Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Vittne och sakkunnig får medverka per telefon i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 43 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro gäller inte i fråga om vittne och sakkunnig, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

I andra stycket har införts bestämmelser om hörande av vittne och sakkunnig per telefon. Bestämmelserna överensstämmer i allt väsentligt med reglerna i 43 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken angående allmän domstols möjlighet att ta upp bevisning per telefon vid huvudförhandling i tvistemål. Den som kallats att medverka per telefon i en muntlig förhandling omfattas inte av förvaltningsprocesslagens (1971:291) bestämmelser om kallelser, förelägganden och påföljder vid utevaro (jfr 43 kap. 8 § rättegångsbalken).

32 § *Om domstolen finner att en dom eller ett beslut innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får domstolen besluta om rättelse.*

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande inom sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades får dock ske endast om en part begär det och ingen annan part motsätter sig kompletteringen.

Innan beslut om rättelse eller komplettering fattas, skall parterna även i annat fall än som avses i andra stycket andra meningen ha fått tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövt. Beslutet skall om möjligt antecknas på varje exemplar av den dom eller det beslut som rättas eller kompletteras.

Paragrafen innehåller regler om rättelse och komplettering av domar och beslut.

I första stycket har lagtexten anpassats till den lydelse som motsvarande bestämmelser i rättegångsbalken har (se 17 kap. 15 § och 30 kap. 13 § rättegångsbalken). I förhållande till lagrådsremissens lagförslag har första stycket justerats något språkligt.

Andra stycket har i enlighet med vad som anförts i avsnitt 9.2 ändrats så att den tid inom vilken komplettering kan ske utsträcks till sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. För att rätten inte skall ha möjlighet att på eget initiativ komplettera ett avgörande, som parterna har accepterat och inrättat sig efter, vid en tidpunkt då det kanske saknas en realistisk möjlighet att överklaga detta i dess helhet, förutsätter en komplettering senare än fjorton dagar efter det att avgörandet meddelades initiativ av en part. Det kan finnas fall då någon annan part finner skäl att motsätta sig en sådan komplettering. Sådan part har därför, om en komplettering skulle bli aktuell senare än fjorton dagar efter det att avgörandet meddelades, getts möjlighet att hindra detta. Utnyttjas denna möjlighet är den första parten hänvisad till att överklaga, om tiden inte har gått ut för detta, och i annat fall att begära resning.

Ändringarna i andra stycket har föranlett ett förtydligande i tredje stycket. I förhållande till lagrådsremissens lagförslag har tredje stycket justerats något språkligt.

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

49 § *Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt. Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Ändringen i *första stycket* är föranledd av att Regeringsrätten i rättsfallet RÅ 1997 ref. 13 vid tillämpningen av den allmänna forumregeln i 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar funnit att beslut av arbetslöshetskassa med lokal administration skall överklagas till länsrätten i det län där kassans styrelse har sitt säte, och inte till länsrätten i det län där lokalkontoret är beläget. De närmare skälen bakom förslaget – att behörig länsrätt vid prövning av ett överklagande av en arbetslöshetskassas beslut om rätt till arbetslöshetsersättning, är den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats – har behandlats i avsnitt 8.6.

12.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor

95 § Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Ändringen i *första stycket* är, liksom ändringen i 49 § första stycket lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, föranledd av Regeringsrättens rättsfall RÅ 1997 ref. 13, se vidare författningskommentaren till nyss nämnda bestämmelse ovan samt vad som anförts i avsnitt 8.6 om de närmare skälen för den föreslagna ändringen.

Lagförslag i promemorian Videokonferens och telefonkonferens i allmän förvaltningsdomstol, m.m.

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 1

1 Förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid handläggningen av mål i de allmänna förvaltningsdomstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer, får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

2 § Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får delta i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller
2. om den muntliga förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

3 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller
2. om bevisupptagning enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

4 § I fråga om den som kallas till muntlig förhandling genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro. Kallelse till muntlig förhandling genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

5 § Den som har kallats till en muntlig förhandling genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

6 § Utan hinder av vad som följer av 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) om förbud mot fotografering får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001 och gäller till utgången av år 2002.

Härigenom föreskrivs att 14, 25 och 32 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §⁵

Till muntlig förhandling skall kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaror inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. Förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utevaror inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får delta i muntlig förhandling per telefon under samma förutsättningar som gäller enligt 42 kap. 10 § rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaror gäller inte i fråga om den som kallas att delta i muntlig förhandling per telefon.

25 §⁶

Rätten får förordna om förhör med vittne *eller* sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Rätten får förordna om förhör med vittne *och* sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Vittne och sakkunnig får delta i muntlig förhandling per telefon under samma förutsättningar som gäller enligt 43 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaror gäller inte i fråga om den som kallas att delta i muntlig förhandling per telefon.

⁵ Senaste lydelse 1995:1692.

⁶ Senaste lydelse 1987:748.

Beslut, som innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får rättas av domstolen.

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande *i det hänseendet* inom två veckor från det att avgörandet meddelades.

Om det inte är obehövt, skall parterna få tillfälle att yttra sig innan rättelse eller komplettering sker

Om domstolen finner att ett avgörande innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får domstolen besluta om rättelse.

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande inom *sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades får dock ske endast om en part begär det och annan part inte motsätter sig kompletteringen.*

Innan beslut om rättelse eller komplettering fattas, skall parterna även i annat fall än som avses i andra stycket andra meningen ha fått tillfälle att yttra sig, om det inte är uppenbart obehövt. Beslutet skall om möjligt antecknas på varje exemplar av det avgörande som rättas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

⁷ Senaste lydelse 1990:452.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Videokonferens och telefonkonferens i allmän förvaltningsdomstol, m.m.

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 2

Yttranden har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Övre Norrland, Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Södermanlands län, Länsrätten i Skåne län, Länsrätten i Norrbottens län, Länsrätten i Östergötlands län, Domstolsverket, Kriminalvårdsstyrelsen, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Riksskatteverket, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Landstingsförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund och Sammanslutningen för Sveriges Juridiska Byråer.

Svenska Kommunförbundet har beretts tillfälle att yttra sig men har avstått från att avge yttrande.

Lagförslag i promemorian En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 3

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 49 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol*, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag *får* överklagas hos *den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet har fattats*, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. Beslut som meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om
arbetslöshetskassor

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 95 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

95 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos *allmän förvaltningsdomstol*.

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos *den länsrätt inom vars domkrets det första beslutet i ärendet har fattats*.

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1998. Beslut som meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian En särskild forumregel för arbetslöshetsförsäkringsmål

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 4

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Gävleborgs län, Länsrätten i Örebro län, Länsrätten i Skåne län, Länsrätten i Göteborgs och Bohus län, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO) och Svenska Arbetsgivareföreningen.

Länsrätten i Västerbottens län har beretts tillfälle att avge yttrande men har avstått från att yttra sig.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

1 Förslag till lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid handläggningen av mål i de allmänna förvaltningsdomstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Domstolsverket bestämmer, får videokonferens användas på försök i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

2 § Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får delta i muntlig förhandling i allmän förvaltningsdomstol genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till ändamålet med partens inställelse och övriga omständigheter, eller
2. om den muntliga förhandlingen annars skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att parten inställer sig i rättssalen.

3 § Bevisning får tas upp genom videokonferens

1. om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter, eller
2. om bevisupptagning enligt reglerna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt.

4 § I fråga om den som kallas till muntlig förhandling genom videokonferens gäller inte bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen (1971:291) om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaro. Kallelse till muntlig förhandling genom videokonferens skall ske på det sätt som rätten finner lämpligt.

Den som har kallats att delta i en muntlig förhandling genom videokonferens men som motsätter sig att delta på detta sätt, har rätt att inställa sig i rättssalen.

Den som deltar i en muntlig förhandling genom videokonferens med stöd av denna lag skall anses ha inställt sig inför rätten.

5 § Den som har kallats till en muntlig förhandling genom videokonferens har rätt till ersättning i enlighet med vad som sägs i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

6 § Utan hinder av vad som följer av 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) om förbud mot fotografering får videokonferens användas i enlighet med vad som föreskrivs i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001 och gäller till utgången av mars månad år 2003.

Härigenom föreskrivs att 14, 25 och 32 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §⁸

Till muntlig förhandling skall kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaror inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. Förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utevaror inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får medverka per telefon i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 42 kap. 10 § rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaror gäller inte i fråga om sökande eller klagande och den som har att svara i målet, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

25 §⁹

Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Vittne och sakkunnig får medverka per telefon i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 43 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken. Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utevaror gäller inte i fråga om vittne och sakkunnig, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

⁸ Senaste lydelse 1995:1692.

⁹ Senaste lydelse 1987:748.

Beslut, som innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får rättas av domstolen.

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande *i det hänseendet* inom två veckor från det att avgörandet meddelades.

Om det inte är obehövt, skall parterna få tillfälle att yttra sig innan rättelse eller komplettering sker.

Om domstolen finner att ett avgörande innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av domstolens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får domstolen besluta om rättelse.

Har domstolen av förbiseende underlåtit att fatta ett beslut som skulle ha meddelats i samband med ett avgörande, får domstolen komplettera sitt avgörande inom *sex månader från det att avgörandet vann laga kraft. En komplettering senare än två veckor efter det att avgörandet meddelades får dock ske endast om en part begär det och annan part inte motsätter sig kompletteringen.*

Innan beslut om rättelse eller komplettering fattas, skall parterna även i annat fall än som avses i andra stycket andra meningen ha fått tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövt. Beslutet skall om möjligt antecknas på varje exemplar av det avgörande som rättas eller kompletteras.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001.

¹⁰ Senaste lydelse 1990:452.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:238) om
arbetslöshetsförsäkring

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 49 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till ersättning enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av lagen (1969:93) om begränsning av samhällsstöd vid arbetskonflikt.
Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001. I fall där det första beslutet i saken har fattats dessförinnan gäller äldre bestämmelser.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:239) om
arbetslöshetskassor

Prop. 1999/2000:142
Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 95 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

95 §

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Beslut av en arbetslöshetskassa i ärenden om rätt till medlemskap enligt denna lag får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. *Behörig länsrätt är den inom vars domkrets det första beslutet i saken har fattats.*

Vid prövning av överklagande av länsrättens beslut i mål som avses i första stycket skall nämndemän ingå i kammarrätten, om nämndemän deltagit i länsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2001. I fall där det första beslutet i saken har fattats dessförinnan gäller äldre bestämmelser.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2000-05-25

Närvarande: f.d. justitierådet Lars Å. Beckman, regeringsrådet Susanne Billum, justitierådet Göran Regner.

Enligt en lagrådsremiss den 11 maj 2000 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol,
2. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
3. lag om ändring i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring,
4. lag om ändring i lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av utnämnde rådmannen Eva Frånlund Althin.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Förslagen till lag om ändring i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lag om ändring i lagen om arbetslöshetskassor

De föreslagna lagändringarna innebär att det i lagarna skall anges vilken länsrätt som är behörig att pröva överklaganden. Som Lagrådet anfört i ett tidigare yttrande (se prop. 1999/2000:105 s. 183) bygger 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar på att det är regeringen som skall föreskriva om undantag från huvudregeln att behörig länsrätt är den inom vars domkrets ett ärende först har prövats. I enlighet härmed (jfr a. prop. s. 75) förordar Lagrådet att de föreslagna lagändringarna utgår och att motsvarande bestämmelser i stället tas in i förordning, lämpligen i förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m.

För den händelse Lagrådets förslag inte följs, bör enligt Lagrådets mening övergångsbestämmelserna i lagförslagen utformas så att äldre bestämmelser gäller i fall där *omprövningsbeslutet* har fattats före ikraftträdandet, eftersom det är detta beslut som får överklagas och därför bör vara det som övergångsbestämmelsen anknyter till.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 juni 2000

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: Statsrådet Lejon

Regeringen beslutar proposition Videokonferens och telefon i allmän förvaltningsdomstol, m.m.